

НАД ГРОБОМ

ПРАВНИКА

УРОША ТРОЈАНОВИЋА.

Земљица ти наша била лака!
Српска суза квасиће ти цв'јеће,
Дивно цв'јеће, што увехнут не ће...
Србину је часна твоја рака!

Непријатељ незнања и мрака
Презрио си потворе и смеће,
Баш достојан био боље среће...
Ал' у гробу пада мука свака!...

Ој, Уроше, о јадни пјесниче,
Утјехом ти наша пјесма била!
Спомињала тебе, злпатниче,

Подгоркиња Равијојла вила,
Од мирисног цв'јећа, штоно ниче
На твом срцу, нама в'јенце свила!

Српска Дубровачка Омладина.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

IZ RENESANSE.

Slike iz bokaškog života.

— Vicko Matov Tripković (Podnopojski). —

I.

Bilo je sedam ura u jutro prvog utornika po Vračevu dnevi godine 1899. Tmasti oblaci, što se nadvili nad Krscem, a prekrili Vrmac, ne puštahu ni jedan trak svijetla da potamni umirući plamičak feđerâ u vlažnim ulicama kotorskim. Kiša je sitila i šćeralâ prokisle do kosti trhonoše u gracku kapiju, gdje su u klupku stojeć grijali se kami isparinom vodenih para iz skvašenih droňaka, koje je studena uzdušna struja od obale morske ližuć ih sušila. Nije se tu čulo drugo do uz prekidani klopot čizama financijalne straže o kaldrmu cvokañe zubima bijednog trhonoše.

Oko sedam i pô počē nešto svitat, a užigač se feđerâ žurio da općini uštedi nešto petrolâ i pri tom za malo ne udari lestvama, koje mu o ramenu dubočahu, u ulici kod „cirkula“ Nika vjerenog, koji se to jutro mjesto da mete ulicu i pjeva: „Kuku meni bez žene, na ove noć ledene!“ bješe naslonio na štap od metle i pospano gledao put tvrđavice sv. Ivana, s koje se bješe oglašila puška: znak da se parobrod približa gradu. Iz kafane Dojmi na obali, gdje se bila sklonila od kiše i gdje je čekala već dobar sahat, izađe konteša Mare Janković, kojoj se je taj čas bio došao da javi Lazo, e je vapor blizu. Sin joj konte Krsto postao drugi kapetan na Lloydu i dolazio doma na dopust, a ona ga došla pričekat.

Parobrod pristajaše uz obalu, a na ņoj osim poštarskog činovnika i Lloydovog agenta, koji duboko pozdravi kontešu Janković, za čudo, i ako je tako rano i takvo vrijeme bilo, nije se šetalo nego samo četiri ljubopitna Kotoranina, koje si mogao lako raspoznati da se bave prodajom rakije Špiřaricama. Onoj dvojici putnika, koji uz konta Krsta stajahu na palubi od parobroda, Kotor bi se bio pričiniio antipatičan grad, da ih trhonoše, koji su dolećeli iz gracke kapije, ne pozdraviše kao kakve principe i ne upirahu u njih poglede poput u gori žednog jelena u vrutak vode.

Čim parobrod dobi slobodnu pratiku, konte Krsto stupi elastičnim korakom niz drveni most, a majka mu popošla u susret. Deset trhonoša, koji šćahu da nahrupe na parobrod, eda posluže ona dva putnika, čisto zaustavi ganutljivi prizor, gdje se majka i sin poslije dugog, teškog rastanka sastaju; i ti ljudi stupahu polako mimo sretnu majku i sina, s kapom u ruci, i ako znavahu da ih konte ne treba. Lazo stajaše sa sinovcem dva koraka dale, presretan što vidi šjor konta. Konte Krsto ga opazi i pristupiv pruži mu desnu ruku, a lijevom ga potrepća po ramenu, pa se s majkom uputi šetati po obali, dok mu Lazo ne snese sa sinovcem prtljag u ladicu, kojom će doma u Dobrotu.

Jedan sahat po tome vozio je Jozo sa sinovcem kontešu Janković i sina joj u ladici mimo same dobrocke mandraće, jer od jednom okrenuo žestok oštrijao, pa im lakše bilo grabiti uz obalu. Dobrotu, koje se dvorei u lijepom skladu isred bašte uz drum nižu, budaše iz sna glas Mitra kruhara, koji vikaše, što ga grlo nosi: „Beškota bijeloga, binica, kruva, kruva-a!“ i upiraše parićima, da što prije stigne do gata, na kojem ga čekahu dvije sluge, došle da prihvate hleb. Izmed vratnica prozora prikrenutih na nožice gdjekojeg dvorca virio mornarski durbin, kroz koji ljubopitno oko motraše konta Krsta u barci. Seoski učitelj idaše u školu s djecom, koju je hodeć od svoje kuće prema matici kupio kao kokoš piliće svoje. Uz stepenice visokog taborja sv. Matije žurno se peňao seoski paroh s ćevericom na glavi. Srebrni glas malog zvona župne crkve gubio se nošen oštrijalom u dražicu prema Kotoru i izmamio tri u erno odjevene ženske glave s molitvenikom u ruci iz kapije jedne osamljene palače.

Nad Bijelom Gorom bio se nešto oblak prorijedio i otočić Gospe od Škrpjela — slava Noj i dika! — osvjetljen vedrim nebom nad sobom otkakao je u crnoj konturi Moriña i Perasta; a u dubokoj uvali Lute, pokrivene gustim, crnim oblakom išćezavali kontrasti visokih kula od pošumljene pozadine. Od golog krša planine nad Bajovom kulom, koja izgledaše kao iznemogli starac podaprt o šćap, a nasloňen na zid, nehote ti je oko bjegalo prema kešteñem bogatom, uvijek zelenom Stolivu.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Uprćena bremenom krtole i pletuć čarapu žurila se do brockim drumom Crnogorka iza domaćina, koji pušaše na dugi čibuk. Isred gore oglasila se lovačka puška mladog mornara, koji je došao doma ne da otpočine, nego da čeka na vojnički poziv; a lavež pseta razlijegao se negdje potočilom, što ga lane silna vodena pijavica iz Crne Gore napravila. Guc se konta Krsta suminuo s gđjekojom ladicom i prolaznik pozdravljao klubukom kontešu i sina joj, a dobrocki neki mladi lola „upaliv“ školu u gradu pecao u onoj mutlavini povrazom svrh gata ispred kuće!

Konteša ne opazi od svega toga skoro ništa, nego sjedeć uza sina sva blažena ga gledala i sve misli i dušu svoju u nemu usredotočila. Lazo vožaše stoječke naprijed, veseo u sreću što je konte *avancao*, pa sve zvijeraše put prozorâ dobrockih dvoraca. Iz oči si mu čitao danas neki ponos pomiješan s inadom i čisto mu žao bješe, kad dovede guc pred kontešinu kuću, što ta nije još dale, da ih još ko vidi i durbinom promjeri, i ako mu je s onim oštrijalom bilo teško vozit.

II.

Sutri dan od svog dolaska doma konte Krsto cijelo jutro vadaše požučele papire iz dvije starinske drvene škriće, koje imadahu u fasadi svu silu rezbarija, od kojih se razabirale samo riba i gušter, a ostale bile crvom istočene. Neke od tih isprava i računa polagao je mladi kapetan na orahov stô usred sobice, koje jedini prozor gledaše put „Stare kuće“, dubrave daleko puškomet ispod samane gore, gdje su mu nekad pradedovi, prije nego li su šlegli na more, imali kuću, čije se danas samo razvaline raspoznavale. Čitajuć te papire često je konte Krsto Janković uzdahnuo i nešto u svoju biležnicu pribiležio. Jugo je savijalo pred niskim prozorom, obraćenim gvozdеном rešetkom, grane naranče, kroz koje je u sobu dopiralo slabo svijetlo naoblačenog jesenskog dana. I konta Krsta, koji je navikao neustrašivo gledati razjarenog Neptuna trozub, sumorni taj novembarski dan bješe ululao u neku melanholiju, pomiješanu s tužnim uspomenama, koje su mu privilegije stečene od pradedova pod Venecijom pomiñale izvadene pergamene iz

škriña, u kojim je nekada vjenčano svoje ruho donijela mu prababa pradedu, članu „Centralne Komisije“.

Konteša Mare nekoliko već puta to jutro pomolila staračko svoje naborano lice kroz na nožice prikrivena vrata, da upita Krsta hoće li jednu crnu kafu ili što drugo. Konte Krsto bi joj tada pristupio i pomilovao po licu, kao što se miluju djeca, pa rekao: „Fala ti, majko, ne običajem prije objeda išta uzimati!“ a onda nastavio po škriñi kopati, dočim se je škripanje kontešinih papuča gubilo u pokrajnoj sobi.

U dnu skožña jedne od tih škriña nađe konte Krsto zapčaćenu kuvertu, na kojoj bješe napisano rukom pokojnog mu oca: „Mom sinu Krstu, kad bude punoletan!“ Sigurna inače ruka njegova drhtala je, kada je tu kuvertu otvarao i iz ñe pismo od dva arka vadio. Oči mu se zavodñeše, ali samo za tren, i jabučica na desnom obrazu zaigra, pa stisnuv zube uli u srce svoje srčanost i silom gurnu kožnatu nasloñaču do prozora, kao da i od ñe po iskrpanom podu staračkih kosti treña traži sokoļeñe.

Jugo je još jače vijalo i jake kaple kiše udarahu o staklo prozora sobice, u kojoj je sjedeć na nasloñači konte Krsto čitao. Muña prolamaše guste, crne oblake i šum razbivenih valova uzburkanog mora o mulo ispred kuće dopiraše do konta, a konteša u pokrajnoj sobici poklekla pred ikonom sv. Nikole putnika, (koju je, kad se ono morala selit iz muževlje kuće, spasla, a o kojoj se govorilo da je umjeće Pavla Veronese), pa molila da propusti putnike.

Dugo se čuo odjek groma od preñañske gore odražen Lovćenom; dugo se konteša molila; dok je konte, svršiv čitañe i pokriv lice obim rukama, sjedio u nasloñači kao kip, a u polutama jedva se mogao opaziti gdje koji grčeviti trzaj ñegovih ramena.

*
**

Evo što je bilo u tom pismu pok. konta Nika: „Ne ostavljam ti sinko ništa do prava, koja su skopčana s časnim ti prezimenom, i ove moje storiје, da ti služi za ravnañe u tvom životu“. U toj svojoj storiји nabrajao je konte Niko između ostaloga i to, kako je bio odlučio ne ženiti se, eda se ne dogodi

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

da koji Janković pođe prositi štapom od vratâ do vratâ, kako se za malo u mladosti njegovoj nije dogodilo nemu. Drugi uzrok, zašto se bio odlučio ne okućit, navadao je isti onaj koji i vlastela dubrovačka, s tom samo razlikom, što oni spomiñu sv. Vlaha, a konte Niko spomiñao je sv. Marka. — „Nego đavo sve ore i kopa, dok krštenu dušu u napast ne uvali; i ja se oženih!“ Potanko je zatim bilo ispričano, kako se pravdao s kmetićima i općinom radi „Sette Campi“, posjeda, koji je kući Jankovića dala radi zasluga Venecija, a isprava počimlje sa: „Aloisius Mocenigo, Dei Gratia Dux Venet. cu. Significamus vobis hodie sub die 6. Novembris 1692“

Ovdje se iznosi od riječi do riječi jedan dio pisma konta Nika:

„Čude se svi što ja ovako tvrdokorno branim ovo pravo moje obitelji, koje se pričiña kao nekakva starežina bez vrijednosti ni koristi, ne samo, nego baš izvorom osvade i nemira, te i nenaknadenih trošaka. Neki ga dapače smatraju kao neki instinkt samovoļe, kavge i proganaña bijednoga težaka, koji ribañem po volji može kad i kad prehraniti svoju obitelj.

„Nije tako! Svi se varaju. Nit je stara odora, koja niti resi, niti grije; niti je drskosti sila; nit je proganañe.

„Tako sude ļudi, koji ne osjećaju one pojmove, koje moje osobite okolnosti u meni bude.

„Ja imam jedan zapušten brod, koji se nasukao doćeran od oluje u nepoznate vode. Niko ne može s ñim više u svijet, pa ni ja: ali ja hoću od ñegovih ostataka sagraditi novi, pregradiću ga, prekrojiti mu jedra, popraviti kormilo prikladno za one vode, za koje stari nije bio sagrađen, pak da moja djeca zaplove opet na čast svoju i svoje domovine.

„Ovo mi je pravo barjak toga broda, te ga ja čuvam i branim kao moralno blago moje obitelji, uspomenu prošlosti; temel i ufañe budućnosti. Branim ga iz dužnog poćitaña prema mojim precima, koji su onu povlastieu dobili kao nagradu za velike žrtve krvi i imaña na obranu domovine, i u pomoć od gladi i kuge stradajućih svojih sugradana.

„Ono je pravo jedan počasni diplom mojih preda, te hoću, uzdržavajući ga, da ga mojoj djeci predam, i s ñim uspomenu i osjećañe patriotizma svojih praotaca, da bi ih slijedili.

„Kad premećem one spise, ja se do suza ganem, promišljajući što su oni činili, a što mi ne činimo, te se tješim ufañem da će nam djeca raditi, kako su nam praoci radili. Nek se moralna snaga predajom vazda oživljuje, drži budna, a dođu li prilike, sila će se po prirodi pojaviti. Ostane li ono živo, vratiće se i bogastvo i slava; a s obitelji i narodu.

„Drugi uzrok, radi kojega ne dam iz ruku toga prava, jest, jer ne dam svoga, pa bilo i malo, da mi ne bude potreba pitati tuđega; pak da mi se nezafalna svjetina ne ruga iza kako mi je odnijela.

„Treći je uzrok ekonomične naravi. Rekoh: od čavala i drvla staroga broda napraviti novi. Moderna ekonomija se naslañna na upotrebljavanje ostataka. Sve vaļa na svijetu, vaļa mu poznat vrijednost i okoristiti se.

„I ako je korist ovoga prava sada tanka, ona može u mojim rukama i bolim prilikama biti velika za me i za općinstvo, a najviše za one, koji hoće da mi ga otmu.

„Da je u ñihovim rukama „Rječica“, oni bi nesvijesno satirali ribu na svaki naćin: dinamitom, mljećom, nedopuštenim mrežama, u vrijeme i nevrjeme; a tako se i dogodilo. Prije bi se uhvatilo lubina do 12 kila, cipala do dva kila, a jeguļa i druge ribe jedno mnoštvo, a sad? Umeli su sve!

„Ja hoću obraniti od uništeñia; dajem loviti svijesno, a jedan dio i meni. Potanko ne gledam; te nek se riba jopet raskoti, a onda rijeka, ušće, milo i sva dražica će postati naravnim kotilom ribe; pak će se ondolen umnožiti po svemu okolnom moru; i tako oni ribari, što se sada sa mnom bore i mene grde, poslije će me blagoslivati kada budu, na mjesto što sada kriomice kroz svu noć ulove koji kil sitnih zubaćića, loviti po pune gaļe lijepe ribe; pak dosta za me i za ñih. Eto koristan sebi i drugome. Ja se ove borbe ne bojim.

„Ovako je bilo i sa lažinom (trava, što more izbacuje). Od desetak godina more bi oštrijalom i garbinalom izbacilo veliku silu lažine na žalo. Osvanula bi obala crna, a sve selo ala kupi pa nosi, kao da je ñegovo. U ñih prostora za blago po svu godinu dosta, a moje blago u glibu i vodi. Oni gñoje zemļe i prodavaju gñoj sa mojom lažinom, a ja ni gñoja za malo kupusa. Ja plaćaj livel, robljen od škađavca, a drugi se na mom

šire i uživaju. A zašto? Jer se za dobrotu pustilo. Jer smo mi „njihovi dobri gospodari“ a oni „naši stari prijatelji“, pak se rugali, kad bi nas pokrali. A sad? Propni! A zašto? Jer sam čavlima i daskama staroga broda, moga broda, htio sagraditi novi. Uvidio sam vrijednost one silne lažine; počeo sam ćerati, inadit se, ugazio sam često obučen u more da zgrabim i upoznam onoga koji je bježao.

„Malo po malo se naučili doći pitat, a ja dozvoljavao uz uvjete. Gdje je more nanašalo i odnašalo, onde sam dao kupiti na polovicu, pa imam gñoja izobilja, tako da mogu gñojiti i same livade i prodavati i davati nešto i kmetovima na mojim zemljama mukte. Gdje pak more donaša i ostavlja, ne dam kupiti. Učinio sam pregrade, neka se lažina nagomila i zbije. Na lažinu more nabaci pržinu; rijeka naplovak. Eto mi u malo godina livada na jedan kraj; a odstupajućí more uzduž obale, ja udri za morem lozu svake godine po dva, tri reda. Korist meni, kmetovima, a i drugima što su mi je prije otimali. Nego luda čeljad vole otet ili ništa. Oni za silu izgubili, drugi pametniji dobili. Je li ovo progonstvo?.....“

„I kako vidiš, dragi sinko, ja sam bio lijepo počeo, ali trag po tragu, a krv po žilama: nesretni atavizam. Svijestan sam što se sa mnom događalo; znao sam da to vodi propasti, a opet nijesam mogao da odolim jačoj nekoj od moje voľe sili i ja sam postao žrtva športa, kartaña i sobaricâ, a zapušteni brod, koji sam naslijedio, još se gore, jer nedovršen, u popravlañu raspadao. Znam i ti ćeš ga pokušati popraviti, jer si od race, ali zapamti, propast naše kuće su šport i tuđe žene, čemu ti je pradede, dede i ja podlegao. Tu bolest ti baštiniš, kao što baštiniš prezime Jankovića!“

To je pismo konta Nika svršavalo: „Zadña voľa tvoga oca jest ta, da ti budeš zadñi Janković!“

*
* *

Jadna Amalijo, pupolće jedva procvali u dubrovačkoj Rijeci! Jesu li u taj tren kucaji sreća tvoga Krsta doprli do tebe i jesu li grčevite trzaje ramenâ konta Krsta, kad je dočitav to pismo nepomično sjedio u nasloñaći, prenijeli titraji eterni

u tvoj stan? Jesu li tada, Amalijo, crni, gusti oblaci bili prekrili i letnikovce dubrovačkih pjesnika, vlastele u tvojoj Ombli, i je li prolamala muña te oblake...?

* *
* *
* *

U to zazvoni srednje zvono u sv. Stasije najavljujuć podne, a konteša Janković na vrh prstâ pristupi Krstu, polubi ga u čelo i pozove na objed.

MUDRE IZREKE.

x.

1. Svako zločinstvo proizlazi iz kakve duševne bolesti, jer ili se duši potamni neznačajni razumni dio, *νοῦς*, jali srditi, *θυμός*, ili pohlepni, *ἐπιθυμία*, uzme mah na razumni. Zločinstva su djela s jedne strane usilna a s druge prijeverna, koja proizviru iz rečenih stanâ. Kazna nije upravljena proti tijekom djelima, nego proti bolesnijem stanjima, koja ih prouzrokuju. Tu osim bolesnika učestvuju i njegovi sugrađani, jer nastane nekakva kužna pogibao, i čitava država, jer joj boluje jedan član. Ako je stanje zločinova ozdravljivo, onda je cilj kazni da ga izliječi, što ona postiže njegovim popravljivanjem. Ako stanje nije ozdravljivo, onda treba da zločincu bude dignut život; tu kazna pokazuje svoju ozdravljivu moć prema sugrađanima, jer ih prestrašenjem čuva od takih stanâ, i prema državi, jer je oslobađa bolesnih članova.

Uz kaznu ima i drugih sredstava da se ta bolesna stanja izliječe; a dok ta sredstva dopiru, kazna nije nužna. Takova su sredstva: poučavanje, prouzrokovavanje nemoći ili sramote,*) nabavljanje radosti i poštenja i t. d. Cilj je ozdravljenja, da svaka nepravda bolesnoj duši postane mrska, a naprotiv, da sve što je pravo postane joj, ako ne milo, barem nemrsko.

*) Geib veli, da zlo djelo sramoti, a kazna da nema sramotiti.

Osim onoga, koji kao nerazložita zvijer hoće da se osveti, niko ne kazni zlotvora radi toga što je nepravdo djelo počinio; a to tim više što ko razložito kazni, ne upravlja kaznu proti onoj nepravdi koja se dogodila, jer što se jednom dogodilo ne može da bude nedogodeno, nego proti budućim nepravdama, da kažnjeni ne bi više u njih upadao, niti ko drugi koji ga vidi kažnena.

Platon.

2. Analiza nije za pjesnika. Negovo je zvanje da slika a ne da sekira.

Macaulay.

3. Prošlost je utvara, kojoj zaborav briše blijeđe crte. Sadašnjost nije drugo nego hitra budućnost, koja dolazi.

Aleardi.

4. Doći će dan, povratiti će se dan, kad će se preporodeni Italijanci opet smiono držati na bojnome polju i ne s tudijem oružjem. Na čvrstom boku imaće dvije mamuze, svoje drevno junaštvo i moje pjesme

Čujem da mi govore: O pjesniče naš, u nesretnu vijeku rođen, ipak si ti stvorio ovu uzvišenost, koju si nagovještavao.

Alfieri.

5. Veliki stil starijih sastoji u ovome: iznositi samo ono što je bitno, ali u isto doba sve što je bitno.

Feuchtesleben.

6. Dok se dvojica svadaju, treći uživa.

Latinska izreka.

7. Muzika je pravi opći ljudski jezik.

Weber.

8. Slikar i kipar to su dva pjesnika, ali kipar ne pretjeruje nikad. Vajarstvo ne voli ni smiješnost, ni šaljivost, ni šurkaće, a rijetko komičnost. Mramor se ne smije.

Diderot.

9. Mi hoćemo da budemo jedan jedini narod, te da se ne dijelimo ni u nevođi ni u pogibli. Mi hoćemo da budemo slobodni, kao što bijahu naši stari, te smo voljniji da podnesemo smrt, nego da živimo u sužanstvu.

Schiller.

О Н.

(Слика).

— Светозар Ђоровић. —

[Широка башта, засађена ружама, шебојем, феслиђеном, карамфилом и младим воћкама, обрасла травом, спушта се до омањег поточића, који се вијуга испод врбова шибља. Крај потока гори ватра. Уз ватру је прислоњен велик кахвени ибрик, око кога се ваљају, разасути по земљи, филцани и чарфови. Испод висока дуда прострт је по трavi широк ћилим, на коме сједе три-четири младе, тек нешто старије од дјевојака, хануме. Двије хануме пуше наргиле. Пред њима су разбацани докуми, гурабије, урмашице и, у сребреним маштраџама, жути се медовина. За леђима им разбацане фереце и толике јеменије, којима се покривају по лицу. Близу фереца, по трavi, посједало неколико дјевојака и пјевају. Двије имаду дахире, а двије чампаре, и ударањем у њих, прате пјевање :

Ој дивојко мала,
 Да ти колан купим. —
 Не ћу, драги, не ћу ја!
 Еј жута туња процвала,
 Мила мати дерт ми задала. —
 Не ћу, драги, не ћу ја!]

Ајиша ханума. — (Зграби маштраџу и пије медовине). Аман, аман!

(Запјева: Мила мати дерт ми задала,
 Не ћу, драги, не ћу ја!).

Ох, што немам старог аваза, па да га пустим да ми се разлије и к'о сантур зазвони; што се не могу вратити у осамнесту годину, кад сам знала извијати све кајде и натпивати све бумбуле у махали. Ох!

Ђулса ханума. — А што ће ти бољи аваз од овога? Ти и сад липо пиваш. Да ја знам и тако, доста би ми било!

Ајиша. — Није, није, није тако! Јер сама знам, да нисам више к'о прије. Кад запивам, сад ме у грлу нешто реже, па ми не да кајди да се извије. Сад ни једнога момка не би могла писмом довикнути... А прије... (Одмахне руком).

Шериџа ханума. — Прије је све боље и било. Све друкчије. Нема ни пуних десет година од онога земана, а ћи-

ни ми се к'о да има двадесет. Па сад нема ни онаких момака, ни онаких пјесама. И дивојке сад друкђије, па ти не зна ни једна запивати.

Хајмија. — (Млада плавокоса цурица). Ко? Зар ми не знамо?

Шерифа. — Не знате к'о ми. У вас је све ново, каурско, па превијате авазом и завијате, к'о да вас зуб боли. Ништа вам, ђћ, не ваља пјесма!

Алмаза. — (Несташно, чупаво, црнооко дјевојче). А у вас је све старинско, дуго, отегнуто, па и кад сте рахат чини се да кукате.

Ајша. — Валахи, ништа сад није к'о прије! Док смо ми млађе биле, ми смо више и теферичиле. Састанемо се 'вако крај воде јали крај шедрвана, засиднемо по цвићу и по трави и запивамо из свега грла. И к'о бије вода шедрвана, па прска и разлива се по цвићу, тако су нам текле пјесме и разливале се по махалама. Бојан би се личио њима.

Алмаса. — Па тако и ми радимо.

Ајша. — Не радите к'о ми!.. Момци су остављали све своје послове, па крхали и прскакали плотове, само да нас виде. Трчали су за нама. Сто пута ме нева покарала, што су јој изгазили цвиће, воће поломили и разбили џаме на пенџерима!

Алмаса. — (Уздахне). Данас се то не ради.

Ајша. — (У заносу). Па како смо се ми играле! Престанемо с пјесмом, па отпочнемо с играма. Играле смо се тикава, филџана, погаче, слипимиша... (Поклопи очи рукама, постиђено). Ах, да знате шта је једном било... једном, кад смо се играле...

Све дјевојке. — (Склептају се око ње). Шта? Шта?

Ајша. — Играмо се ми, дивојке, слипимиша, па дош'о ред на ме да ми завежу очи махрамом, па да их тако тражим и фаћам. Ја тражим, оне вриште око мене, а ни једну да уфатим. Одједном све заврискаше, а мене неко уфати иза леђа, око струка. Ја мислим нека од јараница, па се почнем смјјати, кушајући, да је руком дофатим по лици. И пицам ја, пицам, и изненада напицам — бркове. Отргнем се, вриснем и бацим махраму с очију, а преда мном стоји он, па ме гледа и смеје се.

Све дјевојке. — Ко? Ко?

Ајиша. Па он. Најливши момак наш, што најливише пива.

Алмаза. — (брзо) Је ли Али-бег?

Ајиша. — Он. Ах, да он запива наше старинске писме, па да умрете од некаква рахатлука.

Алмаза. — (Обори главу и као да само себи говори). Он што пива...

Ајиша. — Липо и прије и сада. Он никада остарит' не ће. Прије осам година, док сам била дивојка, па док ми је он долазио... (опет одмахне руком). Ех!...

Алмаза. — (Притрчи и обгрли је). Причај, причај ми о томе! Је ли још што било, још?

Ајиша. — Откако ме уфатио у слипимишу, долазио ми често пред башчу, па куц'о уз тамбуру. Натпивали смо се... А у њега аваз... аман... па се разлива, извија се у висину к'о ашарија и растапа се, дршке, умире...

Алмаза. — Па и сада је тако!

Ајиша. — И сада, и сада! Он се ни мало проминео није. И лип је к'о прије и липо пива к'о прије! Стотину сам ноћи не проспавала рад' њега.

Алмаза. — Рад' њега?

Ајиша. — А која дивојка није умирала за њим? Кад би он пролазио сокаком, трчале смо све к'о мухе без глава, само да га видимо.

Шерифа. — Ја сам рад' њега и ћело разбила. Потрћала да га видим, па ударила главом о демуре и разбила ћело.

Ђулса. — А мене је бабо три пута за плетеницу уводио у кућу, кад сам га вирила из башче, кроз плот.

Алмаза. — А он? Је ли севдис'о коју?

Ајиша. — Он је хајинин један и каурин. Он је долазио свакој. Ми мислиле, да само на једна врата уђе, а он се врз'о свукуда. Једне године двадесет цура уздисале су за њим, па се поинадиле и побиле, ударајући се најприје смоквама, а потље каменицама. Било ту и изгребаних и крвавих и одрпаних за причу!

Дјевојке. — Ах!

Шерифа. — Мени је био рек'о и да ће ме узет', па слаг'о... Све што зазине, он слаже. Његова рич паре не ваља.

Алмаза. — (Као за се). Не ће он слагат'...

Ајиша. — Ти си дите, па га не знаш. Ето, толико година мота се за дивојкама, а никад да се ожени. А да не лаже, оженио би се барем једном.

Шерифа. — Ја се ћудим, што му многе још и сад вирују.

Ђулса. — Не вирује ни једна.

Шерифа. — Вирују. И сада сваког петка иђе по башњама и сокацима, па пива и куца уз тамбуру. И сада многе дивојке трће за њим.

Алмаза. — Ах, лип је!

Шерифа. — Оно је празна липота! Његов је земан прош'о и више се не врати. Још се држи, још је кухветли, ама нема више оне ватре, нема оног огња у оћима.

Алмаза. — Очи су му фине!

Шерифа. — Нема ни срца, истопило му се. Ништа он сада нема, осим аваза.

Ђулса. — Да сам ја дивојка, никад га више погледала не би'!

Шерифа. — Сад не би' ни ја.

Ђулса. — Оставила би' га пред вратима, нек пива сам себи.

Алмаза. — А зар би могла?

Ђулса. — Што не би' могла? И бумбул кад ми додије, ја зачепим уши, па га не слушам.

Ајиша. — Оно је ценабет један!... Он носи сихире са собом, па свакога сихири. Најбоље од њега бижати сто ко-нака, нек само није близу.

(Из даљега зачује се укујисање мујезиново и губи се, растапа, изнад башта).

Ајиша. — Ух, акшам!

Шерифа. — (Скочи). А ми још ни авдеса не узеле!

Ђулса. — (Купи џереде). Брже у кућу, да отклањамо дову, па да се разилазимо! (Све хануме, кроз мали, нахерени капицик, што се накривио у дну башче, у крају, с десне стране, улазе у кућу, од које се види само старински пошак).

Алмаза. — (Окрене се другарицама и плесне рукама). Сад нема њих, сад смо саме! Хоћемо ли заиграти?

Дудија. — (Мало постарија од ње, замишљена; до сада је не-престано ћутала). Ти играј, кад хоћеш!

Алмаза. — А ви да пивате! (Узме дахире и, дигнувши га изнад главе, удари два три пута и, уз пратњу дјевојака, зацјева :

Ој дивојко мала,
 Да ти фесић купим. —
 Не ћу, драги, не ћу ја!
 Ој, жута ружа процвала,
 Мила-мати дерт ми задала. —
 Не ћу, брат, не ћу ја!)

(За вријеме пјевања она игра, извијајући тијелом попут змије и, катакада, окренувши се у ковитлац. Дугачке плетенице витлају јој се по ваздуху, шибалу је по куковима и раменима; ћердани, са златним новцима о врату и прсима, звече, а палучице на ногама клепећу. Лице, обасуто бичевима косе, заруменило се, а бујне прси надимају се. Пошто се пјесма сврши, она, уморена, баца дахире у траву и испије маштрафу медовине).

Дудија. — Благо теби, увик ли си весела!

Алмаза. — А што не ћу бит' весела? Млада сам, здрава сам, па ми се чини, да вас свит и ово цвиће и све ово да се смије на ме. С тога би' се и ја смијала на свакога!

Хајнија. — Бива ти још не знаш за севдах?

Алмаза — Ја?

Хајнија. — Не знаш. Јер чим можеш севдисати, нема више такога смиха. Од севдаха горег јада нема, одавно се пива.

Алмаза. — (Живо). Лаже, лаже ко то вели! (Дјевојке прасну у смијех). Шта вам је?

Хајнија. — Кад се тако браниш, онда је и теби некакво момче запело за око.

Све. — Јес', јес'...

Алмаза. — (Постиђена). Није, није!

Све. — Јес', јес'...

Алмаза. — (Окреће се од њих и сакрива лице рукама). Није, није! Ја сам само тако говорила.

(С десне стране, иза онога ћошка, чује се момачка пјесма :

Телал виче од јутра до подне:

Ко ј' у кога ноћас на конаку,

Нек не иде рано са конака...)

Хајнија. — (Скочи). Момци пролазе сокаком!

Дјевојке. — (Осим Алмазе и Дудије). Момци! Момци! (Све отрче кроз капицик у кућу).

Дудија. — (Приступа Алмази и ухвати је за руку). А ти мени ништа и не говориш.

Алмаза. — Шта?

Дудија. — Да си некога севдисала.

Алмаза. — (Окреће се од ње и трза се). Нисам, нисам...

Дудија. — (Јаче). Јеси!

Алмаза. — (Застиђена, извија се). Нисам.

Дудија. — Познајем ти по очима и по образима. Немој ми лагати!

Алмаза. — Ах! (Зарије јој главу у њедра и чврсто је обгрли).

Дудија. — (Пријекорно). И да ми то прије не кажеш?

Алмаза. — Ах! (Не диже јој главе са прсију и једнако је грли).

Дудија. — А који је то?

Алмаза. — (Отргне се и брани се рукама, као да је неко напада). Немој... Остави ме... Не ћу ти све казати...

Дудија. — Зар мени?

Алмаза. — Ни теби, ни другоме.

Дудија. — (Љутиго). Па хајде од мене! Махнита сам и што те питам. Вазда си ми и била лукава.

Алмаза. — (Гледа је зачуђено). Ја?

Дудија. — Кријеш од мене, к'о да се то не ће знат' јали прије, јали пошље.

Алмаза. — (Стидљиво). Шта ћу ти казати?... Ружићеш ме... А сви о њему ружно говоре.

Дудија. — (Брзо). О коме?

Алмаза. — Чула си. Мало прије су говорили.

Дудија. — За Али-бега?

Алмаза. — (Пане по ћилиму и сакрије лице рукама). Ја.

Дудија. — (Приступи јој). И он ти зар одраж'о? Њега зар бегенисала?

Алмаза. — (Шапће). Њега.

Дудија. — (Стисне је јаче за руку). А знаш ли ти њега добро?

Алмаза. — Знам, знам. И макар га још више ружиле, он је мени драг. (Опет обгрли Дудију, наслони јој главу на прси и заплаче). Драг ми је, драг, драг.

Дудија. — (Милујући је по коси). Па престани; што плачеш? (Благо). Престани више! (Ухвати је за главу и гледа јој право у очи). А ди сте се први пут видели? Како си га познала?

Алмаза. — (Постиђено). Ех... како је то било?... Не знам... Ни сама не знам.

Дудија. — Зар ћеш опет лагати? (Јаче). Ко ти га је први каз'о?

Алмаза. — Нико. Ама свак је говорио о њему. Свак је прич'о како је лип и како липо пива и свак га је ружио. А мене, ето, почело нешто копати у срцу, па би' да га видим. Што они више руже, ја би' све више да га видим.

Дудија. — Па?

Алмаза. — Па сам трчала сваки час ен' онамо (показује на лијеву страну, иза потока и врбова шибља), онамо крај плота, да га видим, како пролази поред башча.

Дудија. — И видила си га?

Алмаза. Видила. Једнога петка вирим ја иза плота, а из даљега чујем како неко пива: *тамбурице моја дангубице*. Ах, аман аваза! Звони, звони, па некако жалостиво, дертли, па да ти се сузе сврте у очима. Мене стиште нешто овди... (показује руком под грло), па ми дах стаде. Одмах сам познала, да је он.

Дудија. — И прош'о је поред тебе?

Алмаза. — Ја. Ја се подигла на прсте, само да га боље видим. И видила сам га! Лип, лип момак к'о дан били! Било му лице к'о у дивојке, црне обрве к'о пијавице узвиле му се изнад очију, а очи... (склопи руке, жалосно), очи к'о од угљена, пуне ватре и горе к'о жеравица.

Дудија. — Па шта си радила?

Алмаза. — (Стидљиво). Шта сам радила? Смела се, па нисам знала ни да се сакријем, ни да бижим.

Дудија. — (Живо). И он те видио?

Алмаза. — Видио ме. Угледа ме, па стаде. »Аман, липе дивојке!« рече. »Липа си, к'о да си у кафезу расла!«

Дудија. — А ти?

Алмаза. — Ја? Ја се постидила, па се сакрила под плот, а срце поче да бије.

Дудија. — И он прош'о диље?

Алмаза. — Није. Стаде и поче ме звати. »Изиђи, да те опет видим« рече. »Твоје је линце к'о сниг на гори, грло ти је од филдиша, а коса ти од гавранових крила. Стани, да те опет видим и да ми срцу мало лахне, јер си упалила ватру на њему. Погледај ме, б'она, јер ти је поглед сладак, слађи од сваке гурабије, па изличи ране, што си их сама задала.«

Дудија. — И погледала си га?

Алмаза. — Јок. Нисам могла. Скупила се у клупче и зауставила дах, па га само слушам и дршћем, дршћем, к'о трстика над водом.

Дудија. — (Живље). А он?

Алмаза. — Он затегну жице на тамбури и поче ударати. Зацикташе жице, закуцаше, а глас му се изви:

Драга моја, не срди се на ме,
Не срди се, не скривај погледа.

(Заносно). Ах, аваз, аваз!

Дудија. — А тада... тада?

Алмаза. — Скочила сам, к'о да ме нешто повуче. Стиснем се руком за преи, — а на прсима ми била кита Ђулбехара, — па узнем киту и ударим га. Ударим га у сред чела...

Дудија. — Ах...

Алмаза... — па вриснем и побигнем у кућу, слушајући, како ми се за леђима смије.

Дудија. — И тад си га само видила?

Алмаза. — Није. Отада ми долази свакога петка и ен' онамо... (опет показује на лијеву страну). Куца и пива, а ја отрчим код плота и слушам... слушам... Ах, слушала би' га сто година! (Обгрли Дудију).

Дудија. — (Лагано је одгурне од себе). Мени то ништа није драго...

Алмаза. — (Зачуђено). Што?

Дудија. — (Жестоко). Јер је он хајинин, ценабет, лажац и најгори нисан на свиту.

Алмаза. — (Пријекорно). Зар и ти?

Дудија. — И ја и свак ће му ово рећи! Ти си млађа, ти га не знаш, а ја... (окрене се и заплаче) ја, ја сам га клела по стотину пута... О, синула муња из ведре неба, па га шинула; љуте гује из горе дошле, па му очи копале, а орлови летели са свих планина, па му језик чупали!

Алмаза. — (Преплашена, зачепи јој уста). Не куни га! Аман не куни га!

Дудија. — Не знаш га ти, не знаш га. У њега је на устима мед, а у срцу је јед. Он не говори како мисли. Знам, га ја добро.

Алмаза. — Да није и теби долазио?

Дудија. — (Одмахне руком). Не питај!

[Мјесечина залије читаву башћу и, прокрадајући се кроз гране воћака, обасја и лица њихова. Из врбовог шибља, изнад потока, пропјева бумбул].

Алмаза. — (Стисне се јаче уза њу). Кажи ми. И ја сам теби све казала, па кажи и ти. Не ваља сад од мене да кријеш.

Дудија. — (Ухвати је за руку). Знаш ли, бђна, да ми на свиту нико драг није био к'о он? Нико, нико! И бабу и мајку и свакога би' заборавила при њему. Ништа друго нисам ни радила, него о њему мислила. Јутром и вечером спомињала сам само њега.

Алмаза. — Баш к'о и ја!

Дудија. — Мене су просили двоји просиоци из зенџилих кућа, па нисам ни једне погледала. Да ме и царски син запросио и њега би' одбила, а боса бих трчала за Алибегом чак до Стамбола.

Алмаза. — (Наивно). И ја!

Дудија. — А и он је казив'о да сам ја њему драга. Каже: »нема ми фајде од живота, јер си ме ти опсихирила, па сам к'о отрован. Ако ме твоја уста не додирну, кузум, и твоја рука не загрли, умрићу ти од севдаха и законаће ме прије године дана под зелену траву«... (Уздахне). Ах!

Алмаза. — Па шта је било?

Дудија. — Учинила сам му и то. Учинила сам, што ни једна друга наша дивојка учинила не би. Заборавила сам и на свит и на адете и учинила сам.

Алмаза. — (Брзо). Шта?

Дудија. — Пољубила сам га. Пољубила га у уста, па ми се и то мало учинило, него сам му стисла главу рукама и љубила, љубила, љубила свукуд... Ех, они дани!

Алмаза. — А је ли он тебе пољубио?

Дудија. — И он мене. Колико је пута долазио — а долазио је сваког петка — љубио ме. И косу и очи и уста, образе, грло, све ми је обљубио. Све је ово горило под његовим устима.

Алмаза. — Ах, да хоће и мене пољубити!

Дудија. — Немој, немој! Бижи од њега, чувај се к'о од гуге љуте. Чим га чујеш из даљега, а ти бижи! Сакривај се...

Алмаза. — Ех, да се то може!

Дудија. — Може се. Зачепи уши намуком, да га не чујеш, па ћеш моћи... Заборавићеш га... Ево... сам га и ја заборавила! Видиш, сад и не мислим о њему. Чим ме оставио, — а ништа му нисам урадила — и прест'о ми долазити, заборавила сам га. Сад ми је драг само мој Омерага.

Алмаза. — Омерага није к'о Алибег!

Дудија. — Омерага није лип к'о Алибег, ама је бољи!.. Знаш ли, бона, да је у њега срце златно и обасуто алмазима? Он ми је драг данас и нико ми дражи није!.. Алибега од онда нисам ни чула ни видила, ама и да га видим и да чујем, данас би' му леђа окренула, а за мојим Омерагом трчала би' преко била свита. Сад и мени Омерага долази и пива ми, па ако и не зна к'о Алибег, опет зна липо, и ја га слушам.

Алмаза. — Алибег боље зна!

Дудија. — Алмаза, послушај ме! Ја сам мало старија, па боље знам. Чувај се Алибега!

Алмаза. — Не могу.

Дудија. — Тако ти Алаха, чувај га се! Он је мене приварио, мене је ижљубио, на не ћу да и тебе ижљуби!

Алмаза. — (Гризући се за руку наивно). Ах, да ме хоће ижљубити!

Дудија. — Ако ме не послушаш, кајаћеш се! И ја сам се кајала љуто и очи сам исплакала, па немој и ти.

Алмаза. — (Брани се). Не могу, не могу, не могу те послушати!

Дудија. — Он је хунцут, угуреуз, каурин! Чувај га се! (С лијеве стране, онамо куд је Алмаза прије показивала, зачује се јецање тамбурино).

Алмаза. — (Плесне рукама). Ено га! Он је!

Дудија. — (Чврсто је ухвати за руку). Није... То ти се причињава...

[Зачује се пјесма Алибегова:

Еј, синг нападе, друми западоше,
Драги драгој доћи не могаше...]

Алмаза. — (Хоће да потрчи). Он је, он!

Дудија. — (Вуче је себи). Не ћеш, не ћеш ићи!

Алмаза. — (Отима се). Иђем... Пушћи ме!.. Остави!..

Дудија. — Јок! Не дам ти!

[Опет пјесма:

Еј, драги драгој ситну књигу пише,
Моја драга зар не хајеш за ме?

И опет се чује пратња тамбуре. За врјеме читава разговора
Дудије и Алмазе, тамбура не престаје].

Алмаза. — (Отима се свом снагом). Пушћи ме, пушћи!

Дудија. — Не пуштам те! Буд је мене приварио, не ће
и тебе.

Алмаза. — (Кроз плач). Пушћи! што си тако зла?... Ах,
чујеш ли како тамбура јеца? Пушћи!

Дудија. — Не пуштам те, јер си ми драга.

[Алибег пјева:

Еј, тешка сам ти бола допануо,
Срце боли с голема севдаха,
Чини ми се илаца му нема].

Дудија. — (Слуша, те цикне). Ах! (Гурне Алмасу). Хајде, хајде!

Алмаза. — (Застане). Шта ти је?

Дудија. — Не питај!... Он те зове... Хајде!... Макар те
и приварио, хајде!

Алмаса. — Да ниси хаста?

Дудија. — (Гура је). Остави ме!... Хајде!... Зар имаш срца
да му не одеш кад 'нако зове?... Чујеш ли га?

Алмаса. — (Плесне рукама). Одох му, одох! (Отрчи на лијеву
страну и изгуби се међу врбовим шибљем).

[С десне стране, иза капицига, зајеца друга тамбура].

Дудија. — Оно је Омерага, мој Омерага!

[Пјесма Алибегова:

Еј, драга моја ти му илац знадеш,
Пошаљи ми душе у памуку,
Црне очи у везен јаглуку.]

Дудија. — Ах!

[С десне стране Омегагина пјесма:

Откако је Сарај-Босна постала,
Није ливша липотица остала...].

Дудија. — Омерага ме зове. Зна да сам овди, па ме зове. А ја, махнита, не чујем га, а он је мој... мој... (Пође Омераги).

[Алибегова цјесма:

Дођи, драга, хасту да обиђеш,
Чини ми се, да бих преболио!].

Дудија. — (Врати се и полети на Алибегову страну) Не могу, да Алибега не видим!... Само мало да га видим! Макар и из даљега... (Опет стане). А Омер-ага ме зове, чека и можебит' се љути на ме... (Врати се и хвата се за срце). Срце гори за старим севдахом, а ђулах је, грих је да новог оставим... А Алибег је нешто болан, дертли пива... (Ломи прете, очајнички). Ах, аман, аман! И какве ми је фајде, кад сада није више мој? Аман! (Пане по ћилиму и зајеца).

OSVETA.

Novela iz dubrovačke prošlosti.

Prijatelju Pavlu Orloviću

posvećuje M. de Valois.

I.

Sunce se već primicalo k zapadu, zadni mu traci pozlaćivahu ponosni vrhunac romantične Petke; a Lokrum se grimizom pokrio sunčanoga zapada.

Fra Ivan u Maloj Braći uhvatio za zvono, da navijesti Abu Mariju i pozove narod, da se Djevici pomoli.

— Baš lijepe večeri, reče Ivan Gučetić, dubrovački vlastelin, susrevši se pred samijem gradskim vratima sa vlastelinom Nikolom Benešom.

— Gosparu Ivo, otkad ovamo? prekide ga Beneša.

— Došô sam sada na koñu, dopratio me je fra Pija Brković; on se fermô¹⁾ na Daksi, a ja ostavio koña u gospode

¹⁾ zaustavio.

Luce Lukari u Rijeci i došô subito¹⁾ u grad prije nego se zatvoru vrata.

— A što te ovamo nosi? nadostavi Beneša.

— Imam opraviti neke domaće posle, svratiti se u biskupa cijejé popovskih intriga²⁾. Stvari, gosparu Niko, idu naopako; popovi mutu, a narod je uz njih; Mlečići mame puk, a naši muću. Treba da za ovo vidimo, stvar valja jedanput uredit. Kmeti mrzu vlastelu, ne će da davaju dio, prijetu — vjeruj mi, ne znam što imam činit. Oli stvari uredit, oli..... Došô sam, da se razumijem s knezom; pisali su mi, da biskup ne će da popušti; — poručili su mi, da dođem subito³⁾ u grad. Ja sam ti na sto muka; ali znam što ću učinit. Pisô sam Vikaru, a on mi je odgovorio, da bi najbolje bilo da dodem in persona⁴⁾ i da se s kurijom razumijem, a kapituo da će mi bit na ruku. Biskup Talijanac radi za Mlečiće. Gosparu Niko, sved sam sosteñô⁵⁾, da se aboliška⁶⁾ ovi nesretni običaj držati u našem gradu biskupa Talijanca; ali naša vlastela non vogliono saperne⁷⁾. Ne ćemo našega, da nam se ne pača⁸⁾ u naše posle, a kad tamo tuđin nam kopa jamu u našem kući. Pa kao da nije ni to dosta, pretenda⁹⁾ zapovijedat i vlasteli. Obratio sam se bio u Rim i priporučio kardinalu Cherti, a oni meni: obrati se biskupu; što on učini mi smo zadovoljni. Ovo ti je pravi circulus vitiosus, ili kako bi rekla gospođa Mare: puhaj u mješinu a mješina u tebe. Ovako stvari ne mogu naprijed, valja da budemo jednom na čistu. Vijeće valja da uglavi: biskupu biskupovo, a nami naše.

— Imaš razlog, gosparu Ivo, reče Beneša, i ja sam od tvoje; ali ti znaš dobro, da kad je bio Dubrovčanin za biskupa, vladô je i s papom i senatom, a Talijan samo s papom. Barem smo mi slobodni, a onako ni papa ni mi. Dubrovčanin biskup reprezentavô¹⁰⁾ je senat, a ovako Talijancu ukažemo vrata: brod put Mletaka i sve je svršeno. A bolje je ovako nego onako. Od našega se nijesmo mogli liberat¹¹⁾, a od tuđina facilissimo¹²⁾, kako i sam znaš.

¹⁾ odmah ²⁾ spletača ³⁾ odmah ⁴⁾ glavom ⁵⁾ tvrdio ⁶⁾ ukine ⁷⁾ ne će da razumiju ⁸⁾ upliće ⁹⁾ hoće ¹⁰⁾ predstavljao ¹¹⁾ oprostiti ¹²⁾ vrlo lako.

Što ti se čini od ove moje oservacijoni¹⁾?

— Dobra ti je, ali valja da se uredi ovi moji posli. Pri-kojučer mi je pisô knez, da se i vijeće do malo sastaje; od ovom stvari vaļa se čut. Pospješio sam se, da se sporazumi-jem s knezom; kmeti mrzu vlastelu, e così non si può avanti²⁾. Je li tako?

— Da, da, tako je, ali vaļa nastojat živjet u slozi s vi-lanima³⁾, jer nam je Turčin samo na oko prijatelj; a ofri li mu se okazion⁴⁾, on će contra⁵⁾ nama. Čuvajmo mir i slobodu, s Turčinom u skladu, pak će bit mañifiko⁶⁾.

— Da, gospodaru Niko, vaļa uprijet, da u Stonu i Ratu bude na po se biskupija; tako ćemo jedino odalečiti influen-cu⁷⁾ i doticaj s Mlečićom.

— Senat je già⁸⁾ učinio prve pase⁹⁾ u pape, na to će Beneša. Dvjestu dukata daće papa, a ostalo senat i stvar će bit mirna.

— A što će na to Mlečići? upita Gučetić.

— Mlečići će mučat, boju se Turčina, papa će poslušat senat, a tako valja da bude.

— Dobro, ako baš tako bude, odgovori Gučetić. A reci mi, gospodaru Niko, zašto se vijeće sastaje?

— Ne znam ni ja sikuro, knez ništa ne govori; ali cijem, da imaju biti affari importantissimi¹⁰⁾. U gradu su Savedra i Fernandez, ambašaturi¹¹⁾ španjoli; govori se, da su došli učinit nekakvu aleanču¹²⁾ s republikom proti Aldijeru i Tripolu. Gondula mi je rekô, da nam pitaju flotu¹³⁾.

— Stara politika, nadostavi Gučetić, iz koje mi izvućemo najtañi kraj.

— Ne znam, ne možemo još ništa rijet; videćemo što go-vori knez i vijeće.

— A misliš li večeras gdje na sijelo? — prosljedi Be-neša.

¹⁾ primjedbe ²⁾ a ovako se dalje ne može ³⁾ selacima ⁴⁾ desi li mu se prigoda
⁵⁾ proti ⁶⁾ prelijepo ⁷⁾ utjecaj ⁸⁾ već ⁹⁾ korake ¹⁰⁾ vrlo važni poslovi
¹¹⁾ poslanici ¹²⁾ savez ¹³⁾ brodovlje.

— A gdje, ako ne u gospode Mare? Onamo su obično svi naši: Pucić, Čubranović, Gondula, Držić, Kaboga, a ne će mañkat ni Nikola Poterius i Lector publicus.

— A gdje ćeš ti, gosparu Niko?

— Došô bi i ja, ali me je Sorgo molio, da dodem večeras u ñega. Imô bi doć i kanonik Gućetić.

— Ho, ho, i on? odjednom će gospar Ivo.

— Apunto¹⁾, oni tvoj....

— Baš moj, a da znaš koliko me je kostô. Jadni moj dingać!

— Čuo sam da ima baš dobra i to drži samo za prijatele.

— Imô bi imat, ako nije spremio kroz grlo u trbušinu, da mu se ne išteti.

— Rekô mi je da ne pije.

— Ko? on? A bi jedricu od jednoga duška, — poznam ga ja.

— I tvoja kantina.

— I moji pršuti²⁾.

— Pa i Malvina.

— Ne govori mi o temu ništa; bio se je u ñu infisô³⁾ kao sv. Toma u praca.

— Nije na svrhu ni star, apena⁴⁾ u pesetoj.

— Parô⁵⁾ bi i još mladi, da ga ne izdava trbušina. Para kakav naš gvardijan⁶⁾.

— A što ćeš, gosparu Ivo, i trionfi della vecchiaia⁷⁾. Ti znaš zašto se zapopio. Oh, da je živa lijepa Jelka, pa da ga sad vidi.

— Obrnula bi mu škinu⁸⁾.

— Sikuro, kad bi ga videla uz tvoju Malvinu.

— Hajde jadan o čemu govoriš. Ona se samo skerca⁹⁾.

— Biće. Ali on onako često ne dohodi zaludu u Ston.

— Dode, kako on sved govori, da vidi jesam li umio pritočit vino i za provat¹⁰⁾ dingać.

— A prova li ga?

¹⁾ baš ²⁾ sviñske plećke ³⁾ zagledao ⁴⁾ stoprv ⁵⁾ izgledao ⁶⁾ iguman
⁷⁾ triumfi starosti ⁸⁾ leđa ⁹⁾ šali ¹⁰⁾ kušati.

— I kako! Nema mu u temu para. A vjeruj mi, da na jednu i mirita¹⁾. Da nam nema néga, ko zna što bi nam oni Talijanac još ofabrikô²⁾. Bila bi i još koja skomunika³⁾ nad vlastelom. Spomiñeš li se onega posla od Sorga i biskupa. Biskup je bio zaprijetio Rimom, a naš kanonik biskupu senatom. I stvar se zabašurila. Najbole bi bilo i cijeć tvojih posala da se obratiš nému, a priporuči se i gospodi Mari; govoru da je s biskupom u dobrijem.

— Svakako videćemo se sutra, prekide ga Gučetić, i bole ćemo se razumjet od ovom stvari.

Pred crkvom sv. Vlaha, prijatelji se pozdraviše i rastaviše. Gučetić okrene put svoje kuće pred Dvorom, a Beneša uđe u svečev hram, da se po običaju svome paru⁴⁾ pomoli.

¹⁾ zaslužuje ²⁾ opravio ³⁾ prokletstvo ⁴⁾ zaštitniku.

DANIELE CORTIS.

— Antonio Fogazzarro. —

(20)

Jedan je podvornik imao naredbu da je obavijesti, da je gospodin stric čeka u svojoj sobi, svakako, na koju god se uru vrati. I ova muka: morati tajiti, pretvarati se! Učini joj se da toga časa ne će moći, hoćашe reći podvorniku koji je išao pred nom da pusti konta spavati, jer da je već prekasno; ali ne reče ništa, te onaj zakuca na vrata, uvede je i, ostavivši svijeću, izade.

Konte Lao je čitao u posteli. Baci kñigu i podiže glavu s uglavla, obrnuvši se da pogleda sinovicu.

— O! reče, mišlah da ne ćeš više doći.

Jelena se ne približi posteli, odgovori da je vrlo umorna i sana. Konte mučашe i gledaše je.

— Dobra noć, reče ona neodlučno.

Stric joj još časak mučашe, pak joj reče naprasnim, zapovjednim pokretom glave:

— Hođi ovamo.

Ona učini dva koraka put néga, polako, polako, zaustavi se i šapne mu:

— Što hoćeš?

— Uzmi onaj stôčić, reče on.

Jelena ga zamoli da je pusti ići, stade se opet ispričavati umornošću i sañivošću.

— Kakav san! odgovori neumoļivi stric. Spavaćeš sjutra. Uzmi onaj stôčić, sjedi i pripovijedaj.

Ona ga još ne posluša. Bješe rado došla da mu zaželi laku noć, ali je trebalo imati i malo obzira prama čeļadi u hôtelu.

— Ludačo, usklikne konte. Hajde, ne dodijevaj.

Jelena se ne mogne daļe opirati. Sjede daleko od posteļe, uklañajući se koliko joj je bilo moguće svjetlosti od svijeće, da joj ne pada na lice.

— Dakle? reče on. Jesi li bila u muža?

— Jesam.

— Pak?

Jelena ne odgovori.

— Je li živ ili mrtav?

Ona malo učuta, pokri lice dlanima, pa se baci na koljena uz stričevo uzglavlje, pograbi ga za jednu ruku.

— Striko, striko, reče ona u nastupu strasti, vaļa ga spasti! A da on ne mogne nikada znati da smo ga mi spasi.

Stric se, ovoga puta, ne naļuti.

— Spasti ga, veliš ti, odgovori podsmijevajući se; spasti ga, kao da nije ništa. Baš se ima i koga spasti! Ako ga hoćeš ti spasti, spasi ga, učinićeš sasvim dobro; ja zanago ne ću baciti svoje novce na taj naćin. Digni se, digni!

Govorio je najvećom slatkošću, i, kada dovrši, poļubi polako polako Jelenu u kose.

— Da ga ja spasem, reče ona ožalošćena. Da ga ja spasem! Ućinila bih sasvim dobro! To znam, to znam.

Gorak trenutak! Konte Lao ne pomišļaše da su joj négove rijeći morale zvućiti tako tvrdo.

— Znaš dobro da nemam sredstava, nadoda Jelena, dižući se.

— Hajde, hajde, reče on, onakvi lopovi se ne tope nikad; nađu sveđ koga da ih pomogne. Ne će se ubiti, budi mirna. Okladimo se da će mu banuti kakva sreća?

Jedan blijesak sjevnu u očima Jeleninim.

— Znaš li što god? reče ona.

— Ja? Ne. Ne znam ništa. Što hoćeš da znam?

— Jer su mu doista ponudili da će mu isplatiti dugove.

— A, eto! usklikne konte. Jesam li ti ja rekao! Je si li vidjela? A on, što čini?

— Ah, znaš da ima jedan uvjet?

Ovaj put konte pobijesni, stade vikati da ne zna ništa, ništa.

— Ima jedan uvjet, nastavi Jelena. Ima uvjet da za uvijek pođe u Ameriku.

Lao ne prozbori više, ne pokaza radoznalosti da obazna ostalo.

— On pristaje, nastavi ona nakon kratke šutnje. Poći će.

Lao se malo trže i promrmļa:

— Eto tu.

Ućutaše obojica za časak.

— A zašto se onda kiñiš? reče on na svrhu. Ne razumijem. Misliš li da bi mu veća čast bila poći u tamnicu? Što bi se za ņ moglo bolje učiniti? Baš ne razumijem.

Jelena se diže sa stōčića ne progovorivši ništa, primače se kovčežiću, na kom stajaše ņezina svijeća, uze je u ruku, pa naslonivši je opet, vrati se polako natrag, nasloni obje ruke na postelju kao da će se prignuti da polubi strica, prigne se naprotiv na uho mu i šapne:

— A da pođem i ja?

On sleže ramenima i glasno ironično se nasmija.

— Nemoj misliti da se šalim, striče, reče ona.

Tada stric, koji je ležao na boku, obrte se na uznač.

— Reci mi nazbiļ, usklikne hvatajućii je za ruku, bi li mi i tu opravila?

— Bojim se da mi ne bude dužnost, striče.

— Ali kakva dužnost! Ali otkad je žena jednoga huncuta dužna da ide za ņim ako on pođe u Ameriku? Ali učini mi ljubav! Hajde, hajde, hajde lezi.

Jelena se začudi što joj stric uzima tu stvar s nekom relativnom mirnoćom.

— Ali nazbiđ idem, znaš, reče ona.

— Oh dosta je! usklikne konte. Svrši! Uvjet je, razumije se dobro, da pođe sam.

— Ali ne, ali ne, striče!

— Ali jest, ali jest, sâm, sasvim sâm!

— Ali oprost, striče!

— Oh, reče on razjaren, ko ima znati ako ne ja? Ko je magariac što plaća ako li ne ja?

Jeleni stade dah; sva joj krv navrije u srce. Pogleda svoga strica raskolačenim očima, pritiskajući ruke na grudi, ne govoreći ni riječi. Misli je da je ponudu izvojtio Clenezzi i da potječe od predsjedništva Senata, od vlade.

— Ne ću biti dovoljno razjasnio, nastavi konte. Ne ću biti dovoljno razjasnio onome magareu odvjetniku, ali pusti mene. Nije ništa uglavljeno do sada. Budi mirna jer će uvjeti biti jasni.

Jelena zagrla strica u naprasnom nastupu ljubavi i straha, i stade ga ljubiti.

— Ne, ne, ne, reče ona u pečali. Ne, ne, ne idem, ne govori ništa! Hvala ti, oh hvala ti! Varala sam te, da vidim hoćeš li se ganuti, hoćeš li ga ti spasti, hoćeš li mu prištedjeti Ameriku. Bila sam luda, striče, bila sam nepravedna! Ide sam, znaš, ide sam. Ne treba govoriti ništa. Hvala ti, striče!

I cjelivaše ga još, milovaše ga strastveno, smješkaše mu se sa smrtnom tegobom u sreću. Ako se izda, ako časom pogriješi u svojoj glumačkoj ulozi, mogla bi ubiti svoga muža, ostati slobodna.

Bijaše to strahovita stvar!

— Da nijesam ja rekao jasno, odvjetniku, promrmla konte, da mora otputovati sam? Moglo bi biti. Glava mi je bila tako smetena od putovanja, od Cortisovice, od

— Ne, ne, presječe ga Jelena. Rekao si mu, rekao si mu. Ide sam; ja sam te varala.

— Ali čuj me, usklikne Lao, kad bi mu ko drugi htio isplatiti dugove, je li zasluživala, ova Amerika, da mu ih isplatimo mi? Clenezzi ti je lijepo kazao da ima bruke; posla za

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

porotni sud. Sada će se doskočiti, ali čini li ti se da on može stati dobro u Italiji? Misliš li da može ostati senator?

— Ne, ne, reče ona prihvatajući taj izgovor, imaš pravo, na to nijesam mislila. Sad razumijem, bole je da oputuje, da pođe daleko. O, hajde, hajde. Promisli, bi li me htio! Načutio se što sam došla u néga, pak me je pustio otići samu, na ovu uru. Ne može me vidjeti, ne može da vidi nikoga od nas. Dapače, ovo te molim svakako, pazi dobro da mu ne dadu nikako razumjeti, da mu ne dadu posumnati, da ponuda potječe od tebe. Nikada, nikada!

— Ja sam rekao odvjetniku da ne govori, odgovori konte, ali će se domisliti.

— Ne, ne domišla se ništa, ne smije se domisliti ničemu, mora držati da je Vlada.

— Oh da! Vlada! reče Lao s nevjernim smiješkom. Bila mi je prošla preko glave, znaš, reče on nakon kratke stanke, misao, da mi ti sa svojim ludim junaštvima hoćeš opraviti ovu i poći za nim; ali može biti i da nijesam rekao odvjetniku.

Vrati se na tačku ove izričite pogodbe što se ima postaviti gospodinu barunu di Santa Giulia, a Jelena ga stade iznova zakliñati da muči.

— Dobro, dobro, odgovori Lao, što se toga tiče, vidjećemo. Ti ćeš u toliko poći odmah iz Rima.

— Hoću, striče, sve što hoćeš, kad hoćeš!

— Danijel, nastavi konte, može, mislim, oputovati. Ti i majka ti otpratićete ga u Passo di Rovese.

Jeleni poskoči srce u grudina. Koja sladost, koja bol, koja izgarajuća vatra! Bila bi htjela odbiti, izbaviti se te gorke kušne; nije mogla.

— Da, promrmlja, sagibajući se žurno da polubi strica u čelo. Sve što budeš htio. Dobra noć!

— Dobra noć, odgovori Lao. Tako cjepidlačiš za svoga muža, a za mene koji sam ovdje na pola mrtav radi tebe, ništa! Nemam mrve mesa a da me ne boli. Ali ako ja i crknem, ne smeta. On je za koga ti je stalo. Da, da, govori ti da nije, ali je tako. Dosta je bit gizdelin. Dobra noć i zatvori dobro vrata!

Kontesa Tarkvinija spavaše.

Jelena ode ravno u svoju sobu i, naslonivši svijeću na noćni stô, sjede u nasloñaču kraj posteje. Još trajaše ona gluha bol u sredu, ona smrtna tromost uma; ali teže nego prije. Gledaše plamen od svijeće kako drhti i gori kao plamenovi feherâ na ulici, i činaše joj se da joj srce tište mrtve suze, koje se ne mogu popeti. Ne svuče se, ne mače se. Svijeća joj se katkad zastiraše nekom maglom, koja je neizmjereno povećavaše; tada bi joj srce jako tuklo, i činilo joj se da se suze uzdižu; ali kašne ne bijaše ništa, svijeća postajaše opet jasna. U svanuće nasloni glavu na nedirnutu postelju, zadrijema časnom i u snu se nađe u Passo di Rovese. Činaše joj se da ide za poslednji put, da pozdravi svoje stare jele. I eto, najstarija, najmilija, velika tužna jela, koja izgledaše umorna od stojećâ, bijaše klonula po udesom, ležaše skršena od oluje. Na svrhu ona se tada zaplaka u snu, probudi se, nastavi plakati, uz oblakšaše, potocima suza.

Preveo s italijanskoga
Arsen Wenzelides.

Ј А Н Х У С.

— Коста Мајкић. —

IV.

(5)

Надбискупи Збињек. — Чудотворна крв Христова у Вилснаку. — Оптужба свештеника проти Хусу. — Вацлав IV. и прашка универзитат.

У средњем вијеку није било ништа необично ако је какво више мјесто у црквеној хијерархији заузимао човјек без икакога вишега богословскога знања. Да таки људи дођу и на бискупску и на надбискупску столицу, то није била никаква ријеткост по осталом католичком свијету, па ни у Чешкој. Тако је на крају 1403. године постављен за надбискупа прашкога Збињек Зајиц из Хасенбурга. Он је био из племићске породице и није био незналица у војничким вјештинама, а био је можда окретан и у другим свјетским пословима, али о царству божијем, теолошкој науци и црквеним догматичким за-

петљаностима он немаше тако рећи ни појма. Таки су људи могли заузимати тако важна мјеста ваља да због тога, што папској курији није толико било до тога стало, да виши пастири буду учени, колико до тога, да они слушају вољу папину и да се у свему безусловно покоравају прописима већ утврђенога црквеног учења.

Па ипак за овога Збињека Зајица не може се рећи да је био рђав човјек и без племенитијих жеља. Он је био непријатељем свију безакоња, празновјерја, те није имао хијерархијских предрасуда. Доспјевши на тако угледан положај, он имаше поштено мишљење и лијепе намјере, да истрјебљује из свећенства и цркве, којој је глава био, сва укоријењена зла.

У почетку свога управљања с црквом Зајиц хтједе своје замисли и у дјело привести, чега ради је он пуно повјерење поклонио Хусу и ослањао се на његову спрему, знање и карактер. Одмах у почетку предусрео је Хуса пријатељски те наименовао њега и његова пријатеља Станислава из Знајма синодалним проповједницима. Није се ограничио на томе, већ је наредио Хусу, нека му вазда било лично или писмено саопћи, чим би се какав био наред или недостатак у цркви појавио. Доиста то је врло лијепа свједоџба за надбискупа. Мало ћемо наћи и данас људи, који би, будући сами незналице и неспособни, хтјели призвати спремне и способне људе па их припитати за поуку и савјете.

Синод се састајао свако пола године, и Хус, уживајући повјерење својега надбискупа, могао је при отварању синода говорити искрено и отворено све што му је на срцу лежало. Без обзира на достојање и положај, Хус у проповиједима напомиње својој сабраћи, нека савјесно врше своје дужности и тачно обављају послове, који спадају у дјелогруг њихових уреда, а нарочито им препоручиваше морални живот, у чему су дужни бити примјером својој пастви и свој околини; ни мало не околишујући Хус је и самом надбискупу отворено зборио, да све друго баци на страну, па да у духовништву, које му је потчињено, држи строгу дисциплину, ма га то стало и његова личнога добра. Хус, као прави духовни цензор, оштро шибаше понашање и живљење не само нижих духовника, већ не штеђаше ни прелате. Охолост, надувеност, хијерархијско вла-

стољубље и остале слабости и гријехе монашке и свећеничке шибаше немилице. Нарочито је Хусу било одвратно пијанство и прељупство; због чега једнако осуђиваше и монахе свећенике, који највишу насладу налажаху у тим пороцима. То су биле готово нечувене, као мач оштре проповиједи, којима нови синодални проповједник предусреташе и почашћиваше своју сабраћу при сваком отварању провинцијалнога концила т. ј. земаљскога црквенога сабора. Осуде, које Хус с тога највишега мјеста изрицаше, највише се односе на живот, мишљење и опћење духовника с цаством, а никад — што је доста занимљиво — на учење црквено. Већ можемо мислити, да је Хус својим отвореним пријекорима изазвао мржњу код многих духовника, који сачињаваху синод; али су они ту мржњу притајивали и вјештачки пригушивали, чекајући згодно вријеме, па да на Хуса загрме: Јеретиче! Својим синодалним проповиједима Хус је стекао заклете непријатеље, који ће му доћи главе.

Поред свога проповједничкога рада Хус обраћа пажњу и на друге ствари. Он је будним оком већ стао мотрити на злоупотребе, од којих се свештенство није ни зере устезало, само ако су оне обећавале богату награду и пружале доста новца. Хус устаје противу празновјерја и кара оне који празновјерје подржавају. У Браниборској налажаше се мјестанце Виленак, не далеко од Витенберга, гдје се, тобоже, чуваше остатак крви Христове. И на све стране ширили су се гласови, како је већ многима помогла та »крв« Спаситељева, па су једни прогледали, други проходили и т. д. И свијет са свих страна појурio у Виленак; ту је било Пољака, Маџара, Скандинаваца са хладнога сјевера и т. д., све је јурило ка чудотворној »крви« Христовој, да се опорости од разних тјелесних недостатака и исцјели од тешкијех болести. И »слуге« Христове купљаху за своје измишљотине од глупе свјетине новац и пуњаху њим своје шпагове и живљаху без бриге и — без грижње савјести. Кад ми још данас о том размишљамо, како се је свештенство сиграло и титрало највишим светињама, како је прибирало на све начине земаљска блага и предавало се земаљским уживањима, како је обмањивало свјетину, у које су »очи од сплачине«, не можемо се уздржати а да не речемо: О, гадни и

отровни човјече! — осуђујући тиме не само њих, већ човјека у опће, који је кадар све да изврне, све да преокрене и свему да други смисао да. Добри и поштени Хус, гледајући како и из Чешке иде свјетина у Вилснак, није могао а да не дигне свој глас противу лажи и петљаније. Како се већ у самом Прагу приповиједаше о чудесима у Вилснаку, јамачно по савјету Хусову, надбискуп Збињек одреди три комисара, (разумије се да је међу овима био и Хус), нека испитају, је ли истинито све оно што се о Вилснаку прича. Хус с друговима позва оне, који су путовали у то мјесто, и послѣ испитивања констатовало се, да Вилсначка чудеса нијесу друго ништа до — подвала, и то срамна подвала прождрљиваца у руху свештеничком. Комисија је констатовала, да је удешена лаж, како је једном дјечак, који имађаше болесну ногу, нога оздравила; како је дјвема потпуно слијепим дјевојчицама новратио се вид; али дјевојчице признаше да нијесу никад ни биле слијепе, већ су их само очи бољеле и т. д. На основу тога испитивања, надбискуп Збињек на провинцијалном синоду од 1405., а по приједлогу комисара, изда мандат, нека сваки проповједник, бар једном у мјесецу, огласи својој пастви закон, којим се пут у Вилснак забрањује, и да ће свако, ко би тај закон прекршио, пасти под проклетство.

Одмах послѣ тога, ваља да по жељи самога надбискупа или у споразуму с њим, написа Хус књижицу под натписом: »О цјелокупној прослављеној крви Христовој«. Тим списом Хус је желио доказати и образложити, да је издани закон противу путовања у Вилснак сасвим оправдан. У књижици осуђује свако домишљање, као да би крв Христова још негдје на земљи могла се налазити послѣ његова славног васкреснућа на небо, и да је једино у светом причешћу и крв и тијело Спаситељево присутно али невидовно. Ако пак још неко тврди, да се негдје, осим у причешћу, крв Христова налази, то почива или на погрешном схватању, или су из тога користољубиви свештеници ради пунити џепове, или је то ђаволски посао. Још ћемо из те Хусове расправе навести једну мисао, која није без значаја, наиме Хус ту вели: Вјерују ли људи још једнако у чудеса, то је доказ да је у њих малена вјера; поштени хришћанин не треба да тражи никаквих знамења ни

чудеса, него има вазда остати вјеран св. Писму. Кад би свештеници, вјерни јеванђељу, народу радије Христове ријечи тумачили, на мјесто што му о разним чудесима причају, онда би добри Спаситељ одвраћао и њих и њихову паству од злого пута лажи и гријеха. — Заиста, поред Хуса, који јеванђелску правду у тој својој књижици тако лијепо заступа, у другом реду припада хвала и надбискупу, који Хусу није сметао, да јеванђелску истину гласати може.

Збињек је хтио уз помоћ синодалних скупова и сједница увести мало више реда међу свештенство; тако су издате и наредбе, којима се хтјело забранити духовним лицима посјећивање крчама и опијање; тим наредбама забрањивало се прелатима, поповима и духовним управитељима удаљивање из њихових мјеста и од њихових парохијана; а да би те наредбе и извршиване биле, заведене су правилније визитације.

Да је Збињек остао при својој првој одлуци, да строго пази на ред и поредак у цркви и да свештенство, које бијаше преко сваке мјере неморално и разуздано, мало притегне и дисциплинује, његово би име било друкчије поштовано у чешком народу. Али Збињек не издржа у своме предузећу. Сигурно их је било много, који су око њега облијетали, улагивали му се, ласкали, а Хуса, кому бијаше поклонио своје повјерење, пањкали и опадали. Ријетко се појављују људи, који би били кадри постојано одолијевати спеткама своје околине и не подлећи им; па нас много и не изненађује, да је и воља неученога надбискупа Збињка била детерминована његовом околином. Збињек је заиста био добру склон, имао је чист карактер и много добрих намјера, али људи с којима се дружио били су довољно препредени, да га наврате на клизавицу, гдје је он пао, а његове се лијепе намјере разбиле.

Повјерење и оданост Збињкова ка Хусу почеше се љубљати и колебати већ од почетка 1408. год., и надбискуп у брзо охлади напрам онога човјека, који му бијаше најближи љубимац. Није дуго трајало и конач се сасвим претрже; пријатељ поста непријатељ. Збињек је подлегао вољи већице.

Још године 1408. многи прашки духовници нијесу се више задовољавали да реже на Хуса и да га приватно осуђују и нападају, већ јавно с оном мржњом, која се само може уселити

у срце покварених попова, ступише противу њега. Те године они сложише и тужбу и предадоше је надбискупу да спасе њихову угрожену «част» од смјелога Бетлејемскога проповједника. Хус — стајаше у тужби — напада на свештенство у својим проповиједима и осуђује пред *простим* народом његова дјела и живот, и тим народ одвраћа да вјерује у поштење својих духовника и да се обазире на њихове заповијести. Дакле Хусови противници бунили су се највише зато, што Хус *просту свјетину*, од које они грабљаху све што могаху, само да што боље и угодније живе, обавјештава и поучава, да рђави свештеници не заслужују никаква поштовања.

Доиста Хус и јест грдан пријеступ учинио! Није пала. Он н. пр. тврђаше 16. јула 1407. год., да је сваки поп јеретик, ако за крштење и исповијед, за причешће, звоњење и сахрану и т. д. на силу тражи да му се плати, а навластито од сиротиње. Хус се бранио од те тужбе пред надбискупом, али није никога увјеравао, да није горње ријечи изговорио. Он није хтио тајити оно што је некад рекао, јер оно, за што га свештенство Прашко оптуживаше, изговорио је и у једној од синодалних својих проповиједи на 18. октобра 1407. год. Збињек: задовољи тужиоце и одузе Хусу чин синодалнога проповједника.

На тај начин Хус почиње одвајати се од поглавице чешке цркве као и од знатнога дијела прашкога свештенства. Хусу већ у то вријеме св. Писмо било је највишим законом. Како је Хусу Јеванђеље било прирасло за његово хришћанско срце, показује нам и то што 1407. г. писмено се заузима за једнога свештеника, који бијаше протјеран из Прага. Тај свештеник ништа друго није скривио до што је свом снагом проповиједао Јеванђеље, и заједно с Матијом из Јанова исповиједаше, да немају само попови већ и сви остали побожни лајци право Јеванђеље божије гласати. Тај протјерани свештеник био је Никола из Веленовица, који имађаше надимак Абрахам (Аврџм), а проповиједао је у цркви св. Духа у Прагу. Хус, заузимајући се за тога свештеника, пише надбискупу, како има много других свештеника, који нити знају нити гласају слово божије како би ваљало, па да је потребно њих казнити, а не честитога свештеника Николу, који ништа друго није учинио, до што је

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

слово божије како ваља проповиједао. То нам писмо показује како Хус није ништа знао увијати у кучине, већ отворено бранити и шибати.

Не можемо све догађаје, који се у Прагу одиграше међу Хусом и његовим старјешинама, опширно приказати. Ми ћемо се симо на главнијим тачкама Хусова живота и рада задржати, али се надамо, да ће и то бити доста, да српски читалац упозна тога знаменитог Чеха.

Ужњо је сада обратити мало пажње и на друге прилике у Европи. Видјели смо, како је на Виклифа непријатно утјецало раскол, који ниче у католичкој цркви на западу 1378. год. Тај раскол још није био изравнан. Католички свијет није знао од двају папа који је прави, јер оба тврђаху за себе, да су прави насљедници св. Петра. Француска у мају мјесецу године 1408. одрече се обојице и позва остале државе у Европи, да и оне то исто учине.

У то вријеме сјеђаше на краљевском чешком пријестолу Вацлав IV., син славнога Карла IV. Баш у то вријеме почеше се европски владари међу собом препирати, ко има право, да носи назив римскога цара. Неки тврде, да Вацлав IV. није имао самосталне воље, да је био бурне нарави и да се поводио за тренутним околностима; даље, био је наклоњен насилништву, а позније се одао и пијанству. Не знамо у колико је то све истина, али бисмо рекли, да је Вацлав IV. био за своје вријеме просвијећен владар и да је био доста праведан према чешком народу. За Чехе није у то вријеме била мала добит, што Вацлав IV. не бијаше онаки религиозни занесењак и проселит као његов брат, превртљиви краљ Сигисмунд.

Кад се појавило питање, ко ће носити назив римскога императора, потакло је славољубље и Вацлава IV., па је и он почео радити, не би ли титулу императорску како себи присвојио. Али како носилац те титуле мора бити правовјеран католик и своје земље мора чувати од сваке јеретичке наказе, то и Вацлав IV. устаде да ишчисти из Чешке Виклифизам, који већ неколико година освајаше све више земљишта. Сам Вацлав на томе је радио, да се донесе она забрана од 20. маја 1408., којом се хтјело стати на пут сваком даљем усвајању и заштићивању Виклифових начела. Све што је Прашки надби-

скуп предузео проти Виклифову учењу и сâм краљ је то одо-
бравао. Краљ је желио, да увјери све главне факторе у рим-
ској цркви, како нема више ни трага од Виклифизма у Чешкој.

По жељи краљевој позвао је Збињек своје духовнике
на 17. јула 1408. на синодалну сједницу, и ту се свечано при-
знало, да се строгим истраживањем изнашло, да се у цијелој
црквеној провинцији није нашао нико ко би могао бити окрив-
љен као јеретик. Али двама наређењима, која синод издаде,
донекле је то прво своје тврђење сâм побијао; у тим наред-
бама упућивано је свештенство, нека своје слушаоце не пре-
стаје поучавати о трансубстанцијацији (претварању при бого-
служењу хљеба и вина у право тијело и праву крв Христову,
што је Виклиф побијао) и затражено је од свију свеучилишних
учитеља, бакалара и студената, да све Виклифове књиге пре-
даду у надбискупски дворца ради испитивања заблуда. На
том синоду није било ни ријечи о Хусу и његовим друговима,
што ће рећи, да Хус није још ни једне мисли Виклифове усвојио.

Али брзо се развијаше краљ Вацлав и надбискуп Зби-
њек. На захтјев неутралних кардинала, а по жељи француске
владe, краљ Вацлав се ријешило, да одрече послушност обојици
папа, па је позвао и надбискупа нека се припоји том његовом
ријешењу. Али овај са већином духовништва противио се вољи
краљевој и није хтио одрећи послушност, коју је обећао папи
Гргуру XII. И универзитат не пристаде уз краља, јер од че-
тири народности само се »чешка«, коју предвођаше Хус, про-
гласила за неутралност. И то је био, како Хус позније сам
суди, почетак свега непријатељства, којим је хијерархија по-
слије противу њега устала. Гњев надбискупов против Хуса
нагло је растао. Већ при крају 1408. године надбискуп суспен-
дује Хуса, као »непослушна сина цркве« од свију дужности,
и објаве о том суспендовању на језику латинском и њемачком
бише прилијеplене на вратима од храмова. Кад је Збињек добро
излио своје негодовање над Хусом, што је овај био за неут-
ралност, онда је и он, видећи гдје се збор кардинала у Пизи
одриче Гргура XII., пристао уз неутралне.

Пошто се једном размирице појаве, мука их је послије
одстранити. У Прагу у почетку XV. столећа било је земљиште
веома врело; осим црквених ту је било још читаво мноштво

и других ситних и крупних господарских, политичких, народносних и т. д. спорова, из којих се морала једном распалити ужасна ватра.

Ми смо видјели, како важне позиције бијahu освојили Нијемци за себе у лијепим и плодним чешким земљама. Чеси бијahu свуд пасторчад на и на свеучилишту, њихов глас ту се свагда губљаше пред њемачком већином. Још 1384. год. бијahu се изродили велики метежи ради тога, што Нијемци као свој монопол држаху сва главнија мјеста на свеучилишту, али се тада спор некако одстрани, пошто се и краљ и духовна власт zaloжише, да се мир опет успостави. Чеси добише много што присташе уз краља, кад се оно чешки учитељи и бакалари на универзитати с Хусом на челу изјавише за неутралност; ипак се није могло очекивати, да ће се ствари на свеучилишту брзо измијенити у корист чешку. Кад се год. 1408. краљ Вацлав бављаше у Кутној Хори, бијahu присутни посланици француски и посланици кардинаскога збора, који Вацлава увјерише, како му држава због Виклифизма ужива рђав глас у туђини. Због тога краљ окривљиваше Хуса и његову странку. Кад су се на универзитати опет распре породиле, краљ позове све представнике тога просвјетнога тијела у Кутну Хору у почетку 1409. год., да се ту изравнају. На том ученом скупу обећава Нијемцима, да ће њихова права на свеучилишту и на даље подржавати и поштовати, а обративши се Хусу и још неким Чесима, ијетко им је пребацио, да му они неприлике у туђини стварају. Веле, да је та осуда краљева на Хуса толико дјеловала, да се је, вративши се у Праг, разболио. Али краљ Вацлав IV. мијењао се као вријеме. Он брзо попусти савјетима неких чешких дворана, који су говорили, да је нужно бити непристан па праведно одмјеривати и права и дужности свима поданицима у земљи, а да је нарочито нужно бити непристран у свеучилишним питањима, гдје су Чеси, премда су у својој земљи и у огромној већини, постављени на посљедње мјесто. И краљ већ 18. јануара 1409. издаје декрет, којим наређује ректору и ученоме збору на универзитати, да у будуће морају признавати Чесима три гласа, а другим народима — што није било изрично наведено — само један глас. То је био за Нијемце, који су добили отраг неколико дана од

краља ријеч, да ће им се права и на даље уважавати, неочекиван удар. Они нијесу вјеровали, да би их неко смио потиснути из топлих и угодних гнијезда. Због тога краљевога ријешења Нијемци послје окривљиваху једино Хуса, трубећи на све стране, да је само он и нико други за то крив. Али то није баш ни најмање истина. Сам краљ Вацлав четири дана послје наведенога декрета посвједочава, да је, одузимајући од Нијемаца натправо на свеучилишту, руковођен био највише политичким побудама, јер се 22. јануара 1409. краљевским наређењем забрањује свима грађанима и поданицима у краљевини, и свјетовњацима и духовницима, даља послушност папи Гргуру XII.

Туђи народи, Саксонци, Баварци и Пољаци, предадоше краљу 6. фебруара исте године спис, у коме су се оградиле противу наређења од 18. јануара, и истодобно моле краља нека издати декрет повуче или бар измијени. Али то захтевање није донијело траженога плода. На универзитати сваки даљи рад је обустављен. Краљ се служи насиљем. Збацује ректора и својом властитом моћи поставља новог ректора и изнуђава 9. маја, да се издаду сва акта, печати и кључеви и да се предаду ново наменованому ректору. Нијемци увријеђени напуштају Праг и селе се у Њемачку. Дјаци и професори, како причају на броју око 5000, одилазе у Липиску и ту оснивају за себе нову универзитат 1409. г. И тако Чеси постадоше једини господари највише своје просвјетне институције. То је била у истину велика побједа народне мисли над нескромним туђинцима, који хтједоше домороце сасвијем у своју службу запрегнути; то је била прва велика културна побједа чешка над Нијемцима, која је послужила као темељ свој даљој херојској борби, која ће се продужити кроз читаве вијекове.

Да су Чеси истисли туђу превласт са Прашке универзитати, много се има захвалити Хусу, јер је он својом тактичношћу и својим мудрим држањем у погледу на неутралност у папском питању знао да придобије краља Вацлава на чешку страну. Нијемци никад нијесу могли заборавити Хусу тај свој пораз; они су му се за њ крваво светили чак у Косницу. Али Хус није мрзио Нијемце, у његовим списима и проповиједима нигдје није ни најмањега знака те мржње.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

IZ PUŠKINA.

— J. A. Popović. —

—
Andeo.

Na vratima rajskim and'o
Oborene glave sjâše,
A nemirni, mračni demon
Iznad pakla letijaše.

I duh sumne, odrićaña
Andela je čista gledô,
Nehotice nekim žarom
Gledaņu se tome predô.

„Prosti, reče, gledô sam te
I nisi mi zalud sjao:
Nisam ni ja sve mrzio,
Niti svega prezirao.“

* * *

Ja sam žeļe preživio,
Razagnao svoje snove,
Ali nisam kadar bio,
Da utolim muke ove,
Što samoća meni stvara.
Svenulo je cv'jeće moje!
Preživlujem dane svoje.

Kao listak što na grani
Povjetarac laki nija,
Kad jeseni prođu dani,
Tako danas živim i ja.

—
Predosjećaņe.

Oblaci se opet kupe
U tišini nada mnomo
I usud mi zavidljivi
Opet sprema težak lom.

Da l' éu moći izdržati
I prezreti sudbinu?
Da l' éu moći hrabar biti,
Dočekati smjelo nu?
Buran život umori me,
Al' se ipak nadam ja,
Da éu naći pristaništa,
I tješi me nada ta...
Al' rastanak predosjećam,
Neizbježan, strašan čas:
Moj anđele, daj mi ruku,
On rastavlja vječno nas.

O anđele smjerni, tihi,
Zadnje „zbogom“ reci mi,
Žali za mnom, al' se meni
Nemoj više nadati;
Uspomena na te biće
Duši mojoj utjeha,
Kad se sjetim na te samo,
Vratiće se mladost sva.

KNÍŽEVNI PREGLED.

Kosta Abrašević. Pjesme. Izdaće grupe velikoškolaca socijalista. Beograd 1903 god.

Ima jedna zla kob, rdava sreća, što goni srpski narod, što čini da on, gotovo svake druge godine, gubi po jednog od svojih mladih, vrlo mladih pjesnika, — koji tek što su počeli da pjevaju, tek što ih je čitalački svijet zapazio i kniževni listovi stavili u listu svojih saradnika. Sjetimo se, odlazeći svega za četiri godine u nazad, Lube Simića, Avda Karabegovića i Steve Lukovića. Čovjeku dolazi teško, kad vidi njihove male sveske pjesama; jedini ostatak njihova kratkoga života, njihovih snova i nada njihovih. I Abrašević je jedan od tih mladih pjesnika, što su tako rano umrli. Pjesme su mu tek sada, na pet godina po njegovoj smrti, skuplene i izdane.

Abrašević je socijalistički pjesnik; pjesnik proletarâ. On ih voli silno, on se u svakom trenutku sjeća njih i u svakoj prilici naći će načina da govori o njima i da se zabavi njima. Tako će u svojoj pjesmi *U zoru*, pošto dâ lijep opis buđenja dana, završiti pjesmu tim, što će se sjetiti, da će priroda tek onda biti lijepa, „kad svi ljudi budu srećni da osjete nezina baj“. Abrašević će da priča, kako je razdragan sio za stô da napiše „pjesmu miła, sreće“, i odmah se sjetiti, da „jošte ima robļa, nevoļa i muka“. On će u pjesmi *Oj, oblaci!* zapitati oblake, da ne liju suze što im dotužaše patnje ljudske; on će da govori potoku, kako su ljudi žedni slobode; pa će se u noći, kad padne zvijezda, da sjeti robļa i da zažali za jadnicima i mučenicima; on će se rastužiti sred vesela i nasmijana proleća, kad se sjeti, da je „za patnike taj čar“; on će na kraju svoje lijepe, tople i ritmičke *Večernje pesme* da požali laku noć onima što im svu snagu oduzima teški, naporni rad. Tako je u većini Abraševićevih pjesama. On u svima gotovo pjesmama svojim pjeva o proletarima. On će ih se bar sjetiti, spomenuti ih.

Abrašević voli proletare; on ima za njih ljubavi i simpatije. To je jedna od glavnih, osnovnih odlika Abraševićevih pjesama. U njima, u glavnom, prevladaju dva osnovna osjećaja. Kad pjeva o sirotnim i jadnim proletarima, Abrašević je nežan i patetičan. On s tugom i sa suzom u oku reda sve nevoļe radnikâ; on ih s blagošću, kroz koju bije tuga, tješi i govori o boljoj budućnosti; on sa saosjećanjem pjeva patnje i nevoļe proletarâ:

— Hļeba daj mi, majko miła,

Ah, mori me ļuta glad,

O, kako bih okusila

Makar ernu koru sad!

— Ti me pitaš, kćeri miła,

Da l' sam mrvu zaradila?

Teškog rada,

Gorkog rada

Prepun nam je život vas;

Mi smo jadne,

Mi smo gladne,

Drugom naša muka j' spas!

Ali kroz tu nežnost i tugu za nevoļama proletarâ, osjeća se mržnja i preziraње Abraševićovo onih, „koje gadna strast

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

drži u paklenoj vlasti. On pomišlja na te „silnike“ i „tirane“ s lutinom, s ogorčenem, s prezirañem. Ima nečega gorkog, lutog, silnog u ñegovim pjesmama *Oh, hleba, hleba!* i *Zviždi vetre*, naročito u ovoj poslednjoj:

Zviždi, vetre, na sve strane,
Čupaj drva, krši grane!
Svom silinom svega leta
Huji, juri preko sveta.
Zviždi pesmu — da se hori!
Hrabrom borcu što se bori
Za života svoga cela
Za ideje, za načela; — — —
Zviždi pesmu, zviždi svima,
Silnicima, tiranima!
Pesmu srğbe, pesmu gneva,
Pesmu, što im strah uleva,
Pesmu jada, pesmu bede,
Neka čuju, nek preblede!
Svuda juri — dole, gore,
I u ñihne udi dvore,
I tu zviždi buru glasno,
Nek' tirani čuju jasno,
Nek' im zvuci strah potkrepe,
Nek' zadrhte, nek' zastrepe!

Da, Abrašević je silno mrzio te „silnike“ i „tirane“; i on im je govorio o sudu, na koji će ih jednom izvesti proletari.

Kroz sve ove socijalističke pjesme — a ñih je do tri četvrtine svih Abraševićevih pjesama — imate jednu od ñihovih osnovnih i karakterističnih crta: stalno, ničim nepokolebano, vjerovanje u moć proletarâ i u vladu ñihovu, što će u budućnosti morati doći, kao i u pad i propast „tiranâ“ i „silnikâ“. Ali ima još nešto, što u Abraševićevim pjesmama toga pravca naročito pada u oči; to je, na kakav on brz i pogrešan način rješava veliko socijalno pitañe. Abrašević ga rješava bunom, revolucijom

Ima izvjestan, ne mali broj Abraševićevih socijalističkih pjesama, što nijesu nikako trebale ući u ovu knigu, tim prije što se sada, kako izgleda, izdaju probrane i odabrane Abraševićeve pjesme. To su vam pjesme bez poezije, s prozom svakodnevnoga govora stavlenog u slabe, blijede stihove, dosta rdavo slikovanje. Pjesme slabe po ideji, razvučene, jednostrane. Tih

ima dosta. To su, navešćemo neke, *Pijanica, Lopov, Selakova ispovijest, U rudniku, Ko je kriv?* i t. d. U svim tim pjesmama obično i jezik nije lijep i lak, ni stihovi vazda dobri, ni priča ne topla i spontano; pjesme u kojima je iznesena kakva, često pogrešna, ideja, prosto, suho, bez potrebne poezije i poetskih slika:

„Gledni, oče, te hlebove,
Nisam vid'o krupnih tako --
A glad strašni već odavna
Ah, mori me, oče, jako.“
Jedna mis'o ocu senu,
A jeza ga sveg podide,
Obazrev se na sve strane
Pekarnici tiho pride:
Jedan hlebac na mah zgrabi,
Pod mišku ga brzo turi,
Pa ne gledeć' spazi l' ko to,
Sa tog mesta on požuri.

Slika blijeda, slaba, nerazvijena, gotovo nacrt za kakvu drugu pjesmu, koja je trebala kasnije da se napiše. Treba li isticati u ovom slučaju slabost u obliku, u izrazu, slikovnosti, toplini i poeziji?

Abrašević ima još jednu vrstu svojih pjesama, koje ja kod néga, gotovo, najviše volim. To su one pjesme, u kojima je on, osjećajući smrt, što će ga tako rano stići, razmišlao o životu, o prolaznosti svega i o pakosti i zlu što vladaju ovim svijetom. U svim tim pjesmama ima nečeg turobnog, sumornog, gotovo bônog; ima sve ono mračno i grozno predosjećanje radnog, mladog i punog snage života, koji bi imao toliko čega da kaže, toliko čega da uradi, i koji osjeća, tačno osjeća, da sve to ne će moći da izvrši, jer je smrt tako blizu. Ima nečeg tužnog, što dira u ovim stihovima:

Zar u vrtu, punom groblja,
Tražit' sebi srećna stana?
Zar na zemlji, punoj roblja,
Može biti srećnih dana?
O, ne, nikad! Svet još čami,
Bede, patnje još ga slade. --
Ugasimo, dušo, sami
Naše snove, naše nade!

I sva ova tuga, sva ova sjeta i sumornost je istinita. To se vidi, to se osjeća. Čovjek s nepovjerenem prima elegične pjesme srpskih mladih pjesnika, jer zna, jer tačno osjeća, da je sve jadiné i tugovañe naših mladih pjesnika skroz lažno i neistinito; jer osjeća, da oni pišu tako, samo zato, što je sad takvo vrijeme i takva moda. I sad, u doba ovoga lažnog elegičnoga pjevaña, još jače dira i utječe na čitaoca tuga, koja je istinita i dolazi pravo od srca. Kod Abraševića je tako. Kod ñega je tuga istinska i, ako se tako može reći, topla.

Jedan mlad život, pun želja, snage i poleta; jedan pjesnički dar što se tek počeo da razvija; jedna ñežna i topla poetska duša, posmatrala je ovaj svijet s nijemom grozom i potajnim strahom, osjećajući kako će morati sve to u brzo da ostavi i kako je, još tako mlada, osuđena na smrt. Jedan pjesnički talentat, što je sam sebe sažižao i sagorijevao; jedan još mlad život, imao je to grozno, to izvjesno osjećañe, kako nosi sobom, u sebi, klicu smrti. Otuda one sumornosti, tuge, očajañia. Otuda ima gorkih časova kod Abraševića, otuda imate kod ñega pjesama o satrvenim nadama i želama:

Ima l' ko nije — bar trenut jedan,
Sa gorkim jadom prokliñ'o svet?
U vrtu mome najlepšeg eveća
Žalosno vene za cvetom cvet!

Abrašević je prevodio nešto pjesama. Sve su one — osim prijevoda *Keflarske litiije* od Heine-a — socijalističke. Upoređujući prijevod *Keflarske litiije* s originalnim tekstom, možemo reći, da je Abrašević prevodio tačno, vjerno i dosta lijepo. Moglo bi se zamjeriti izboru za prevodeñe, jer su većinom te prevedene pjesme, same po sebi, vrlo slabe i rdave.

U kratkom predgovoru *Pjesmama* veli se, kako je Abrašević „čitao sa grozničavom žurbom sve što bi mu do ruku došlo“. To se opaža i na ñegovim pjesmama. Na ñima se ponajviše osjeća utjecaj Jaše Tomića, i to — ovo je karakteristično — poglavito u najslabijim pjesmama Abraševićevim. Imamo da je Abrašević ispjevao po jednu pjesmu pod neposrednim utjecajem Jakšićeve pjesme *Na Liparu* i Hudove *Pjesme o košuli*. Osjeća se još, dosta jak da bi se zapazio, utjecaj Vlade Jovanovića. Svoju pjesmu *Bratstvo* morao je Abrašević, to se vidi, ispje-

vati pod još svježim i jakim utjecajem prevedene Lamartine-ove pjesme *Bratstvo*.

Abrašević je umro vrlo rano, da bi mogao da ispoli sve svoje osobine i karakteristične crte, i da bi mogao do potpunosti razviti sav svoj pjesnički dar. Ova sveska daje jasnu i tačnu potvrdu o Abraševićevom pjesničkom daru, i mi možemo samo zažaliti, što je on umro tako rano, u devetnaestoj godini svojoj.

Biograd, novembra 1903.

N. A.

BIJEŠKE.

† UROŠ TROJANOVIĆ.

Na novu godinu po n. k. umro je u Dubrovniku pravnik Uroš Trojanović, pjesnik Bokeške noći, koja pjesma bješe toliko uzbune, toliko stradaña i toliko posljedica donijela, da je i samomu pjesniku pospješila smrt. Nežan i osjetljiv, kao što je bio Uroš Trojanović, nije mogao da izdrži bez narušeña zdravlja svoga zatvor u vlažnijem i nezdravijem dubrovačkim tamnicama. Tu je dobio klicu bolesti, koja je uništila nežni tjelesni sastav njegov poslije godine dana od oslobođeña.

Uroš Trojanović rodio se je u Rosama u Boei Kotorskoj g. 1881. Svršio je gimnazijalne nauke u Dubrovniku s odličnijem uspjehom. Zatim je nastavio na bečkoj universitatu pravne nauke, koje mu ne bješe sudeno dovršiti, te uložiti i svoje snage za bolitak Srbâ na Primorju.

Uroš Trojanović pokazao je pravi pjesnički talenat u dvjema pjesmama, objavljenijem u „Srdu“: Bokeška noć i Prigodom 50-godišnice od smrti Branka Radićevića. Nijesu to samo lijepi stihovi, već duboko promatrañe života i prilika. Nije to prazno naricañe i tužakañe, već muška riječ obučena u lijep pjesnički oblik. Osim ovijeh dviju pjesama ima u „Srdu“ još po koja ocjena izašla iz Uroševa pera. Naročito ona o Lazarici ili ti boju na Kosovu od Nikole Đorića pokazuje i poznavañe i razumijevañe srpske kniževnosti. Sudeći po ovijem počecima sigurno možemo kazati, da je pre-

ranom smrću Uroša Trojanovića srpska knjiga izgubila vrijedna i talentovana radnika, koji su na Primorju i tako rijetki.

Slava Urošu Trojanoviću!

KNJIŽEVNOST.

Kao peta sveska Šrpske Dubrovačke Biblioteke izašla je: F. Serafino Razzi O. P. **La Storia di Ragusa**; preceduta dagli appunti biografico-critici del Pr. Lodovico Ferretti O. P. con introduzione, note e appendice cronologica del prof. G. Geleisch. Dubrovnik. Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića 1903. Cijena K. 4, s postom K. 450. — Izdaње je veoma ukusno i na finoj hartiji.

Kao šesta sveska Šrpske Dubrovačke Biblioteke izašla je: **Rijeka** (Dubrovačka), topografične povjesničke bilješke, piše Vice Adamović. Dubrovnik. Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića 1904.

**

Nove knjige:

Босово, опис земље и народа, издање са сликама, написао Бранислав Ђ. Нушић. II. свеска. (Бр. 9. Књига Матице Српске).

Sjezd slovanskych novináru u Plzni, uspořádal Rajmund Cejrek.

Hrvatski pokret I., piše Milan Marjanović. U Dubrovniku. Nakladom pisca. Tiskom Dubrovačke Hrvatske Tiskare. Cijena 1 kruna.

Milan Marjanović: **Fragmenti**. Nakladom pisca. Cijena 1 kruna. Dubrovačka Hrvatska Tiskara.

Чедомир Павић: **Прва књига пјесама**. Београд. Штампарија Д. Димитријевића. Цијена 1 динар.

Преко Босне и Херцеговине у Приморје, слике, утисци и рефлексје, пише Недељко С. Савић, учитељ. Ваљево. Штампарија Јов. Ј. Молнара.

Rammentatore Dalmato, calendario cattolico, greco, ebraico per l'anno bisestile 1904. Annata LXI. Editore Vitaliani, Zara. Prezzo 40 centesimi.

Књига здравља, домаћи лекар за свакога, превео Др. Милутин Р. Живковић. IV. свеска. Београд. Цијена 150 динара.

Luki Botiću spjevao Božo Lovrić. Naklada hrvatske učeće omladine u Splitu. Splitska Društvena Štamparija.

О поријеклу Бранка Радичевића и његовој поезији, написао и објелоданио Л. Р. П. Прештампано из „Дневнога Листа“. Дубровник. Српска Дубровачка Штампарија А. Пасарића. 1903.

Пјесме и Приче † Крета В. Марковића. Издао неколико пријатеља и поштовалаца покојникових. Загреб. Српска Штампарија. 1903.

Виљем Шекспир: **Магбет**, с енглеског превео Др. Светислав Стефановић. („Мала Библиотека“ св. 61. и 62).

Бранислав Нушић: **Мало Позориште**: I. „Под старост“. II. „Наша Деца“. („Мала Библиотека“ свеска 63).

Календар „Мале Библиотеке“ за пријеступну годину 1904.

Мостар, српски црпи календар за пријеступну годину 1904. Година VI. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахера и Кисића у Мостару.